37

Colecția POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

VICTOR EFTIMIU

Pe urmele ZIMBRULUI

EDITATĂ DE REVISTA ȘTIINȚĂ ȘI TEHNICĂ

VICTOR EFTIMIU

PE URMELE ZIMBRULUI

*

Colecţia "Povestiri Ştiinţifico-Fantastice"

37

CAPITOLUL I

"Scumpul meu nepot

Scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de la Paris în ziua de 23 martie 1847 a făcut mai bine de trei luni până la reşedinţa mea moldavă.

Fără-ndoială a pus mai multă vreme s-ajungă de la Iaşi până la Drăgoşeşti decât de la Paris până la Iaşi. Ce vrei? Suntem departe de occidentul Europei, aşa că trebuie să ne supunem legilor fireşti ale acestor înapoiate şi atât de fermecătoare ţinuturi.

«Fermecătoare»! iată cuvântul ce se potriveşte mai mult decât oricare altul principatelor moldo-valahe, cerului lor senin şi albastru, plin de irizările Orientului Apropiat, peisajelor campagnarde sau muntoase, gârlelor sprintene ale înălţimilor şi celor leneşe de la câmpie, oamenilor care locuiesc aceste plaiuri bogate, binecuvântate de Dumnezeu. Ce nu găseşti în Valahia şi în Moldova? Grâul, porumbul, rapiţa, secara, orzul, ovăzul, lucerna, sarea, mierea, ceara, aurul, argintul, pucioasa, cărbunele, fierul, arama, lemnul de brad, de stejar şi de nuc, pe care-l folosesc turcii ca să-şi facă puternicele corăbii. Apoi vacile, oile, caii, orătăniile de tot soiul, peştii râurilor de munte, păstrăvii iazurilor, crapii, şalăul şi somnul lacurilor, ai afluenţilor bătrânului Danubiu, ai Danubiului însuşi, cega, păstruga, nisetrul şi morunul Mării Negre, grei de caviar, scrumbiile, chefalul,

lufarul, rândunica de mare! Zarganul. stronghilul şi atâtea varietăţi cu nume greceşti ale faunei marine; merele, perele, prunii livezilor, strugurii podgoriilor şi ai viilor de la şes, fâneţele fără pereche ale platourilor şi mai presus de toate (aceasta ştiu că te va interesa în primul rând) bogăţia şi varietatea vânatului.

De la prepeliţa şi dropia Bărăganului valah până la cocoşul sălbatic al Carpaţilor, de la iepurele sprinten până la ursul greoi şi până la dârzul mistreţ şi viezurele, şi vidra, şi jderul, şi veveriţa, – pădurile virgine ale Moldo-Valahiei sunt pline de aceste sălbăticiuni, cu blana, carnea, oasele şi penele atât de căutate.

Îmi vei răspunde că toate aceste bogăţii campestre ori silvestre se găsesc şi în Europa. Desigur.

Dar eu îţi voi replica, şi acesta e rostul scrisorii de faţa: ceea ce n-aveţi acolo (nu mai spun avem, fiindcă eu m-am despărţit demult de Franţa şi am devenit bun moldovean), ceea ce nu găsiţi în Europa voastră occidentală este zimbrul – un vânat extrem de rar. El a rămas prin locurile acestea ca printr-un miracol şi tinde să dispară. Mai există unele specimene prin sud-estul Poloniei, în Ucraina şi-n Caucaz. Cele mai numeroase, ocrotite prin dispoziţiile speciale ale autorităţii. Au rămas, cam la două mii, în pădurea Bielovejsk din Rusia albă, pe terenul de vânătoare rezervat ţarului şi nobilimii.

Sălbăticiunea aceasta e numită aurochs în limba franceză, iar în moldoveneşte zimbru sau bour, deşi bourul nu este exact acelaşi animal ca zimbrul. Sunt fraţi, dar specii deosebite. Zimbrul e un fel de bivol sălbatic, despre care vorbeşte şi Iuliu Cezar. Un animal antediluvian, ale cărui fosile se găsesc împrăştiate de-a lungul şi de-a latul Europei. El trăieşte azi în regiunile central-estice ale continentului nostru, în Rusia sud-vestică şi în America de Sud.

Numele sau latin este bison bonasus, bison europeus, după cum cel de dincolo de Oceanul Atlantic e numit

bison americanus.

Ca şi orocsul din stepele noului continent, acest bizon trăia, pe vremuri, în cirezi vagabonde în pustele Ungariei, ale Moldovei, ale Crimeei. Iar în veacurile de mai târziu s-a refugiat în păduri. Zimbrii bătrâni se despart de colectivitate şi-şi sfârşesc zilele singuratici.

Animal ierbivor, puternic, cântărind uneori mai mult decât o tonă, acest taur sălbatic era vânat pentru pielea şi carnea lui, pentru coarnele lui, din care se făceau buciume şi cupe.

A fost urmărit şi nimicit de-a lungul războaielor care s-au purtat în Europa centrală şi dincolo de ea, spre răsărit, încă din veacul al cincisprezecelea se ştie că zimbrul era căutat şi folosit pentru hrana şi nevoile oştilor teutone, poloneze sau maghiare. Cel din urmă bizon din Transilvania a fost ucis la 8 octombrie în 1762. în Munţii Bârgăului.

Printr-o ciudată împrejurare, această specie străveche mai trăieşte şi azi în Moldova nord-vestică, nu departe de reşedinţa mea de la Drăgoşeşti, botezată astfel după numele primului principe al Moldovei, voievodul Dragoş, despre care legenda spune că a venit din Maramureş, în veacul al XIIII-lea, urmărind un zimbru. El ar fi dat ţării descoperite denumirea de Moldova, după numele credincioasei sale căţele Molda, cu care împărţea primejdiile vânătoarei. (Fiindcă, trebuie să ştii, zimbrul e tot atât de periculos ca şi leul pe care-l vânezi tu în Africa. Nu o dată hăitaşii şi înşişi vânătorii au fost spintecaţi ca nişte simpli toreadori de coarnele acestor tauri sălbatici.)

Numeroase localităţi de la confinele moldavo-maghiare vorbesc despre aurochs, bison, bour sau zimbru: Bivolforras pe ungureşte, Clăbucetul Zimbrului pe româneşte, Izvorul Zimbrului, Valea Zimbrului, Dealul Zimbrilor. Zimbroslava, Zâmbreni, Zâmbreasca, Zâmbroviţa şi multe altele.

Bourul este şi podoaba de frunte a stemei Moldovei: un cap de bivol cu o stea între coarne.

Îţi scriu toate acestea ca să te înduplec a veni în ţara moldavă, unde vei fi primit cum nu se poate mai bine. Îţi cunosc pasiunea cinegetică şi ştiu că posibilitatea de a vâna o pradă rară te-ar putea atrage mai mult decât dorul de a-ţi vedea bătrânul unchi, care te iubeşte ca un părinte şi care nu te are decât pe tine în lume.

De aceea, în loc de a pleca din nou în Africa, la vânătoarea de lei, vino mai bine în septembrie prin locurile acestea, care sunt mult mai interesante decât pustietăţile Saharei. Vei cunoaşte o ţară cu vegetaţie şi faună abundentă, cu oameni ospitalieri şi care seamănă cu noi mai mult decât orice alt popor.

Te sfătuiesc ca înainte de a pleca spre Dunărea-de-jos să obţii de la guvernul francez o însărcinare oficială, care-ţi va înlesni formalităţile de intrare şi petrecere în Valahia. Am scris Valahia şi nu Moldavia fiindcă prinţul care domneşte la Bucureşti. George Bibescu, e un om civilizat şi amabil, prieten al ţării noastre şi din cale afară de ospitalier. Cel al Moldovei cam lasă de dorit. Din Bucureşti vei veni mai uşor la Iaşi.

Misiunea pe care o vei cere ministerului poate să fie şi onorifică. Nu vei avea nevoie decât de banii drumului, fiindcă aici vei găsi mai mult decât îţi trebuie. Eu am făcut economii frumuşele, fiindcă nu cheltuiesc mare lucru, iar averea unchiului tău îţi aparţine încă din viaţă, nu numai ca moştenire.

Te îmbrăţişez cu multă dragoste şi sper că răspunsul tău va pune mai puţin decât trei luni până să-l primesc.

Al tău unchi iubitor,
Henri Parrocel"

Cel care semna această scrisoare era un francez

pripăşit prin Moldova după nefericita expediţie în Rusia a lui Napoleon.

Strănepot al vestitului Joseph Parrocel, care, în veacul al XVII-lea, picta bătăliile regelui Franţei Louis XIV, Henri Parrocel, fiu al revoluţiei din 1789, apoi soldat şi ofiţer în oştile triumfătoare ale lui Bonaparte, urmase cu credinţă, în mai multe campanii, stindardele republicii, apoi pe cele imperiale. Dar, după campania din Rusia, campanii pe care generalul Caulincourt şi alţi oameni cu mintea limpede sfătuiseră pe Napoleon să n-o întreprindă, Henri Parrocel, ca mulţi alţi soldaţi şi ofiţeri francezi, nu s-a mai reîntors în patrie.

Republican convins, fanatic bonapartist, Henri Parrocel, asemenea lui Beethowen, încetase să mai admire pe Napoleon de când se încoronase împărat, de când reîntronase despotismul şi fastul regilor de odinioară.

După înfrângerea de la Moscova şi acea dezastruoasă trecere a râului Berezina, din noiembrie 1812, după iarna cumplită care împiedica armatele napoleoniene să iasă din nesfârşita împărăţie troienită, mulţi francezi au rămas în Rusia şi în Polonia, iar câţiva au trecut în Moldova, unde şi-au întemeiat un cămin, şi au început o viaţă nouă.

Printre aceştia, îl găsim şi pe Henri Parrocel. Om cult, care şi-a început cariera la Iaşi, ca neguţător, medic, profesor de limba franceză, preceptor de odrasle boiereşti, iar în ultima vreme, în 1847, când începe această povestire, bibliotecar şi guvernor al duduiţei Muşa Roseteasca. Din neamul Roseteştilor-Drăgoşeşti.

Duduiţa Muşa era copilul unic al boierului Arkip Rosetti, mare moşier moldovean, fost vistier la curtea domnească din Iaşi, iar acum retras în conacul de la Drăgoşeşti, unde se afla cea mai bogată colecţie moldovenească de cărţi rare şi de tablouri. Printre tablourile acestea figura şi o bătălie din vremea lui Ludovic al XIV-lea, de Joseph Parrocel, străbunul

bibliotecarului şi profesorului de la Drăgoşeşti.

Prezenţa acestei opere de artă în conacul moldovenesc crease o apropiere, un fel de înrudire între boier şi oaspele francez. Peste ţări şi peste veacuri, se făcuse o trăsătură de unire între cele două familii străine, atât de depărtate ca distanţă în spaţiu, ca moravuri, ca limbă şi ca stare socială. În pânza pictata de celebrul său strămoş, Henri Parrocel îşi regăsise patria: contemplându-o, simţea cum îi urca în inimă un val de duioşie, de căldură, de emoţionantă revedere.

Şi, în acelaşi timp, un gând prielnic îl cutreiera. Întâi fusese un gând fugar, apoi un întreg eşafodaj pe care-l construise, amănunt cu amănunt, în orele de reverie.

Henri Parrocel avea la Paris un nepot de douăzeci şi patru de ani, fiul fratelui său Jerome.

Jerome murise încă tânăr, după ce văduvise vremelnic. Micul Gaston rămăsese orfan şi fără avere la o vârstă fragedă. Îl luase pe lângă el un nobil francez, ducele Edgard de Montmirail, care în timpul revoluţiei scăpase de ghilotină şi nici nu plecase în emigraţie. După restaurarea Bourbonilor, ducele îşi redobândise averile şi, cum Gaston era un tânăr dezgheţat, îl luase pe lângă el: nu se despărţea de el niciodată. Îl ducea în fiecare an în Algeria, la vânătoare de lei. Această pasiune prinsese pe Gaston Parrocel, care continua să vâneze în Africa şi după moartea ducelui. Personal, n-avea mijloacele necesare unei asemenea costisitoare călătorii, dar însoţea, în calitate de cicerone, alţi bogătaşi care treceau Mediterana, mânaţi de aceeaşi pasiune.

Ca să trăiască, Gaston Parrocel se apucase de gazetărie. Avea opinii liberale, era un spirit combativ, înclinat spre politică. Bun orator, ştia să-şi înflăcăreze camarazii, dar, cum era sărac, unchiul său de departe se gândea că bietul băiat va avea de luptat din greu cu viaţa până să răzbească.

În visurile sale îndrăzneţe, Henri Parrocel îşi vedea

nepotul căsătorit cu tânăra Muşa, unica moştenitoare a unei averi imense.

Planul său era următorul: va ispiti pe nepotul său Gaston cu vânătorile extraordinare din Moldova, îl va aduce la Drăgoşeşti, îl va introduce în casa boierilor Roseteşti şi nu-i va fi greu parizianului, cu farmecul său personal, cu prestigiul poporului din care făcea parte, să câştige inima tinerei moldovence şi consimţământul marelui senior de la Drăgoşeşti. Deosebirea de clasă socială va fi compensată prin originile tânărului Parrocel, faptul de a fi francez era egal cu o boierie, iar numele celebrului pictor din veacul al XVII-lea dovedea şi el vechime şi distincţie.

Rămânea, numai, ca băiatul să consimtă la o călătorie în Moldova: de rest se va îngriji el. Unchiul providenţial, care nu o dată vorbise duduiţei Muşa despre nepotul său zugrăvindu-l în cele mai romantice culori. Guvernorul se străduia să creeze în sufletul copile obsesia celui din urmă Parrocel. Nu scăpa niciun prilej să vorbească Roseteascăi despre ziaristul talentat, despre oratorul vehement, despre vânătorul iscusit, care bătea pustiurile Africii, în căutarea şi răpunerea cumplitului rege al pustiului.

– Lui Gaston i-ar fi plăcut mult să vadă cum îţi stă şalul acesta persan… E un om de gust. A moştenit simţul culorilor de la străbunul nostru, pictorul Joseph Parrocel, din Avignon, şi de la fiul său Charles, acuarelist celebru şi el.

– Păcat că nu te-a văzut şi Gaston cu cât curaj şi cu câtă graţie ai sărit de pe şa când s-a speriat calul de ursarii ţigani. Gaston e un călăreţ admirabil, dar n-ar fi putut să facă saltul acesta.

– Imi pare bine că-ţi place romanul acesta. Gaston are, despre el, aceeaşi părere.

– Îmi scrie nepotul meu despre ultimul bal la care a luat parte, la ambasada Rusiei. Ce femei încântătoare, ce

toalete splendide, ce risipă de diamante!…

Şi domnul guvernor citea elevei sale fragmentele cele mai poetice din corespondenţa nepotului.

Toale aceste lucruri, spuse în limba muzicală, pe care şi Muşa o vorbea la perfecţie, împrăştiau o magie care nu se putea să n-o vrăjească pe tânăra moldavă. Prezenţa lui Gaston era amestecată în imaginaţia ei cu mirajele depărtatului Paris; el întruchipa sau trebuia să întruchipeze toată feeria Occidentului, a unei vieţi de lux şi desfătări pe care o trăiesc, în inima civilizaţiei, muritorii cei mai fericiţi ai planetei.

Muşa urmărea fermecată evocarea Făt-Frumosului de departe.

Plin de tact, Henri Parrocel evita să vorbească seniorului sau domniţei despre o eventuală vizită a lui Gaston la Drăgoşeşti. N-ar fi vrut în ruptul capului să-şi dea în vileag planurile, să dea ceva de bănuit. Se mulţumea să pregătească terenul, să izoleze pe Muşa de tinerii feciori de boieri care o înconjurau la Iaşi sau veneau câteodată la conac, la Drăgoşeşti.

Când vedea pe vreunui dintre ei mai întreprinzător sau când simţea o vagă înclinare a Muşei pentru altul, vechiul „grognard”[1] al lui Napoleon găsea o mie şi unul de pretexte ca să-l îndepărteze. El se socotea nu numai profesorul, guvernorul domnişoarei, dar îşi lua şi atribuţia de guvernantă.

De vreo logodnă nu putea fi încă vorba, dar peţitorii nu vor întârzia să se prezinte.

Lucrurile trebuiau precipitate Dacă ispita cu vânătoarea zimbrului nu-l va hotărî pe Gaston să părăsească Parisul, atunci el, Henri Parrocel, va scrie nepotului că e pe moarte şi-i va ordona să se grăbească să vie, ca să nu-şi piardă moştenirea. Bani nu-i trimitea la Paris; cine are ce cheltui nu pleacă de-acolo cu una cu

1 groguard – unul care mârâie

două.

O dată înlăturaţi fluturii care roiau în jurul copilei, inima şi imaginaţia ei rămâneau libere, pregătite să primească sugestiile preceptorului.

Deocamdată, prudenţa! Gaston trebuia să rămână o himeră. Un tânăr parizian, cu mare viitor politic, preocupat să trăiască şi să izbândească în viitoarea metropolei.

Va trebui să sosească într-o bună zi, pe negândite, cu o misiune oficială sau imaginară, pe lângă unul dintre voievozii principatelor. Ajungînd la Bucureşti sau la Iaşi, nu va putea ocoli pe unchiul său iubit, care-i ţinea loc de părinte şi pe care nu-l văzuse decât în treacăt, în cele trei călătorii pe care le făcuse la Paris, în anii din urmă.

Henri Parrocel socotea drept cel mai mare triumf al sau această căsătorie.

N-avusese nicio satisfacţie de seamă în viaţă. Era ursit să-şi sfîrşească zilele ca profesor şi bibliotecar, în mijlocul codrilor sălbatici ai unei ţări din orientul Europei, el, care, urmând drapelul lui Napoleon, luptase în Italia, în Germania, ajunsese la piramide, străbătuse pământurile îngheţate ale Rusiei şi se crezuse vrednic să câştige, dacă nu bastonul de mareşal, cel puţin titlul de general al împăratului.

După Berezina şi-a pierdut orice nădejde, orice încredere într-un viitor strălucit. Mai târziu, în vreme ce Napoleon se stingea pe Insula Sfânta Elena, fostul său ostaş bătea târgurile Galiţiei, apoi ale Moldovei, făcând tot felul de meserii şi de negustorii, până a ajuns să fie prezentat boierului Arkip Rosetti, om bogat şi învăţat, fericit că va avea cu cine să se perfecţioneze în vorbirea curentă şi impecabilă a limbii franceze. La Iaşi mai trăiau câţiva compatrioţi ai lui Parrocel, rămăşiţe răzleţe ale marii armate, oameni de treabă, care cuceriseră, prin inteligenţa şi purtările lor alese, protipendada capitalei Moldovei. Unii se însuraseră, se înmulţiseră, urmaşii lor

trăiesc şi azi, românizaţi pe deplin, păstrându-şi numai numele şi calităţile poporului lor.

Henri Parrocel trecuse de patruzeci, de cincizeci, de şaizeci de ani, fără să-şi fi creat un cămin.

Născut în 1783, avea şase ani când a izbucnit marea revoluţie. Acum, în 1847, era un om de 64 de ani, încă tânăr, voinic, cu părul abia încăruntţit la tâmple. Îşi păstrase sprinteneala parizianului, necontenita lui activitate, nu numai în bibliotecă, dar şi pe ogoarele şi-n pădurile lui Arkip Rosetti, al căror superadministrator devenise, îi întreţinea vigoarea tinereţii. Învăţase graiul ţării, îl învăţase direct de la ţărani şi îl vorbea mai bine decât ieşenii din societatea înaltă şi decât ceilalţi moşieri moldo-valahi. Aceştia erau preocupaţi ca nu cumva să facă vreo greşeală pe franţuzeasca limbă. Greşelile pe care le comiteau vorbind moldoveneşte nu numai că nu-i stânjeneau, dar le dădeau un aer de superioritate, de distincţie, pe care românii bogaţi au căutat să-l cucerească necontenit, exagerându-l. Până în zilele noastre.

Henri Parrocel, ca de altfel, toţi francezii călători pe aceste plaiuri, era căutat, răsfăţat nu numai de protipendadă, dar şi de oamenii de rând – negustori, târgoveţi şi ţărani. Firea lui deschisă, spiritul său democratic, veselia şi verva lui îl făceau iubit de toată lumea. Adăugaţi, acestor daruri personale şi prestigiului epopeei napoleoniene, amintirile lui din campaniile făcute dincolo de Rin, dincolo de Alpi şi de Pirinei şi veţi înţelege de ce avea atâta căutare.

Preceptorul domniţei Muşa Rosetti-Drăgoşeşti reprezenta politeţea, purtările alese, inteligenţa, limba şi spiritul francez. Această solie rodnică, aceste prestigioase iradieri au servit Franţa din plin, recompensând absenţa fiilor rămaşi pe străine meleaguri şi care au dus pretutindeni, spre gloria naţiunii lor, ideile revoluţiei, progresul, umanismul, civilizaţia.

Printre aceşti vrednici patrioţi va să-l socotim şi pe urmaşul depărtat al pictorului din vremea lui Ludovic al XIV-lea, pe Henri Parrocel.

CAPITOLUL II

Călări pe două ramuri groase cât omul, ocrotiţi de frunzişul stufos, doi inşi şedeau la pândă, cu puşca întinsă, gata să tragă în sălbăticiunea care va veni să se adape la izvorul numit al zimbrului şi care gâlgâia, rece şi cristalin, în mijlocul luminişului din pădurea de goruni.

Unul dintre aceşti oameni era profesorul şi administratorul averei Roseteştilor-Drăgoşeşti, francezul Henri Parrocel, iar celălalt – un ţăran puţintel, care putea să aibă şi treizeci, şi cincizeci de ani, mic, slab şi vânjos, cu faţa bătută de soare şi de vânt; acel ţăran era grăjdar, pescar şi vînător la curtea boierească.

Îl chema Ilieş. Îi mai ziceau împuşcă Vrabie. Băiat isteţ, bun la inimă, dar fără noroc şi cam arţăgos. Mândru nevoie mare, mai ales de la o vreme, de când îl descoperise şi-l proteja domnul guvernor al duduiţei Muşa. Pân' atunci trăsese mâţa de coadă.

Poate din vina altora, dar şi din vina lui. Nu putea sta locului, nu prea se învoia cu oamenii. Se credea mai presus de ceilalţi săteni. „Am să le-arăt eu lor!”. Dar nu ştia nici el prea bine ce-o să le arate şi cui. Locuia singur, fără nevastă, fără copii, fără părinţi, într-un bordei de la marginea satului. Tot aştepta ziua binecuvântată când lumea va afla cine este el, cel poreclit Împuşcă Vrabie.

Îl botezaseră aşa fiindcă, vânător nevoie mare, nu făcuse cine ştie ce mare ispravă. Dobora vrăbii cu praştia şi cu arcul. Vrăbii, mierle şi granguri, în preajma Sfintei Mării, când se îngraşă zburătoarele mâncând mure şi dude. N-avea bani, săracul, să-şi cumpere praf de puşcă

şi alice. Altminteri le arăta el lor! Îşi potolea patima trăgând cu pietricele şi cu săgeţi în păsările aproape domestice, care ciuguleau duzii sau balega din curţile oamenilor.

Când era la încurcătură, îşi împingea căciula sau pălăria de la ceafă pe fruntea îngustă, pe sprâncenele stufoase. Avea ochii mici şi mustaţa retezată, ca domnu Parucelu sau Parogelu, cum îi spuneau ţăranii domnului administrator.

Franţuzul boierului găsise în Ilieş omul de nădejde.

Într-adevăr, de când avea puşcă nouă, pulbere şi plumbi din belşug, împuşcă Vrabie începuse a dispreţui mierlele, grangurii, sobolii şi alte vânaturi mici.

Se încumeta la cocoşi sălbatici, cerbi, capre negre, ba şi la mistreţi, lupi şi urşi. Îi simţea de departe, le adulmeca urmele ca un copoi, le ştia vizuinile, adăposturile şi izvoarele.

La vânătorile cuconului Arkip Rosetescu, cine mergea în fruntea hăitaşilor decât Ilieş al nostru?

Cine sfătuia pe oaspeţii boierului cum să ţie puşca şi cum să se pituleze, şi cum să aştepte cu răbdare multă, şi cum să tragă la repezeală?

Vânătorile orânduite de el ajunseseră vestite în toate împrejurimile, ba până la Botoşani şi Iaşi Dar lumea tot împuşcă Vrabie îi spunea, iar el îşi împingea căciula ori pălăria din ceafă, astupându-şi cu ea fruntea şi ochiul stâng, până la nas.

– V-arăt eu vouă!

Şi nu mai vorbea moldoveneşte cu nimeni. Numai franţuzeşte întreba şi răspundea, prefăcându-se că a uitat limba părinţilor.

Când îl auzeau, îşi împingeau ceilalţi pălăria de la ceafă pe frunte.

Cu boierul cel mare şi cu domniţa tot franţuzeşte vorbea. Numai cu domnul Parrocel o mai întorcea moldoveneşte.

Domnul Parrocel era ucenicul lui Ilieş, de la care învăţa graiul ţării în toate tainele şi frumuseţile lui.

Numai când umblau pe malul pâraielor, cu undiţa, schimbau limba şi o dădeau pe franţuzeşte, ca să nu înţeleagă păstrăvii că e vorba de ei şi să se ferească.

Pentru Ilieş, prinsul păstrăvilor era jucărie. Fie că-i căuta cu mâna, pe sub pietrele pâraielor, fie că-i agăţa de vârful undiţei, jucărie era.

Pornea cu mâna goală în josul apei, alături de domnul Paragelu, care avea o unealtă de toată frumuseţea, Ilieş alegea o ramură lungă, dreaptă şi subţire, o reteza de la rădăcină cu o singură tăietură de briceag, o curăţa de crenguţe şi de noduri, o făcea nuia. Apoi scotea din buzunarul nădragilor un ghem de sfoară, în inima căruia se ascundea un ac încovoiat, îl lega de sfoară, lega sfoara de băţ, înfigea în vârful acului on bob de momeală şi nu se mai sinchisea de ce se va intâmpla în apă. Cobora alături de domnul administrator, lăsând undiţa să lucreze singură. Fără să se uite la ea, o smucea, deodată, şi scotea la lumină peştişorul de argint cenuşiu, stropit cu picăţele roşii, îl descopcia din prinsoare şi îl vira în tolba căptuşită cu foi de lipan. Şi iar zvârlea vârful undiţei în pârău şi iar o smucea şi iar culegea păstrăvul, de parcă erau învoiţi cu el, să vie la poruncă.

Împuşcă Vrabie, spre marea înminunare a parizianului, prindea într-un ceas cât alţii în două zile.

Era curată vrăjitorie. Vrăjitorie mai era pentru domnul Parocelu sau Parogelu sau mossieu Parrosel, cum îi spunea Ilieş, uşurinţa cu care învăţase acel biet ţăran moldovean limba franţuzească. O vorbea nu numai corect gramatical, dar cu accentul şi intonaţiile cuvenite.

E drept că şi profesorul se ţinea să-l înveţe cât mai desăvârşit. Poate dintr-un regret înăbuşit că-şi părăsise patria, dintr-o mustrare de cuget, dintr-o chemare de peste veacuri şi depărtări, îşi răscumpăra dezerţiunea propagându-şi graiul natal: Parrocel căuta orice prilej să

facă prozeliţi.

Nu numai boierul Arkip, duduia Muşa şi Împuşcă Vrabie îi foloseau darul de pedagog, dar şi câţiva logofeţi şi vătafi, mai răsăriţi, o rupeau acum pe franţuzeşte, întrecându-se cu cel mai strălucit discipol al profesorului, cu pârdalnicul musiu Ilieş. De când era „musiu” şi vârâse spaima în jivinele munţilor, moldoveanul franţuzit voia, nici mai mult nici mai puţin, să vâneze zimbri, ca să fie pe placul domnului profesor. Acesta-l iscodea mereu, îl tot întreba dacă asemenea sălbăticiuni se mai găsesc în părţile locului şi dacă el, Ilieş, cel mai destoinic vânător din Moldova, ar putea să-l ducă pe urmele lor.

Împuşcă Vrabie văzuse – dar nu-l credea nimeni – o asemenea dihanie. Văzuse şi alta mai mică. Odată zărise amândouă sălbăticiunile împreună în pădurea de goruni. Mai spuneau şi unii pădurari că întâlniseră pe poteci şi prin luminişuri depărtate asemenea măreţe fiare, dar nici pe ei nu-i lua nimeni în seamă şi nimeni nu se încumeta să plece pe urmele acelui împărat al codrilor, de care povesteau bătrânii. Când văzuse atunci zimbrul, Ilieş nu îndrăznise să tragă, încărcătura puştii era prea uşoară pentru pielea groasă a taurului sălbatic.

Şi apoi un fel de teamă, mai mult un fel de smerenie, îl împiedicase să apese pe trăgaci la vederea neaşteptată a capului zugrăvit pe stema Moldovei.

Acum, stârnit de domnul Parrocel, se învăţase cu gândul că ar putea doborî şi bouri nu numai cerbi şi urşi. Se învoiră deci să încerce marea vânătoare. Deocamdată, numai ei doi. Hăitaşii vor veni mai târziu cu sape şi lopeţi, să sape gropi şi să le acopere cu frunziş, ca să prindă fiara de vie în capcană.

De cinci zile, Henri Parrocel şi cu Ilieş plecau împreună, pe la prinz, ca să ajungă la Izvorul Zimbrului, unde vin sălbăticiunile pe înserate să se adape. Ţipenie de om nu se mai abătuse, din vechimi, pe-acel munte împădurit. Cei doi vânători ajungeau în luminişul cu izvor când

începea să se lase soarele. Atunci era ceasul adăpatului. Şedeau până scăpata soarele şi se înapoiau noaptea târziu, uneori pe la cântatul cocoşilor. Drumul era lung şi greu, mai greu la întors, că-l făceau pe beznă. Duceau cu ei şi merinde. Gustau ceva, sorbeau din apa rece a izvorului sau trăgeau câte o duşcă din plosca cu şliboviţă. Apoi se căţărau pe crengile joase ale bătrânului gorun, încălecau şi aşteptau cu puşca gata. De acolo, de sus, puteau ochi mai bine fiara venită să se adape.

Inserarea îi prindea acolo, cu farmecul ei nespus, făcut din miresme de pădure, din aşteptare înfrigurată, din cântecul păsărilor de toate soiurile, de toate boiurile. Zborul leneş al unui uliu, gâlgâitul izvorului care suna numai el în liniştea amurgului, când zburătoarele amuţeau câteva clipite, trosniturile surcelelor călcate de vreo jivină, împletirea razelor tot mai roşiatice ale amurgului sporeau vrăjile acestei singurătăţi, care mirosea a tămâie stinsă într-o biserică părăsită.

În fiecare seară, în luminişul unde nu răsunase, poate, niciodată o împuşcătură, câte o ciută se strecura tiptil şi-şi muia botul în apa rece. Coarnele unui cerb se oglindeau şi ele în valul gâlgâitor. Porumbi sălbatici se lăsau cu teamă în ocoluri potolite, se adăpau şi plecau repede să nu-i apuce noaptea.

Cei doi vânători, călări pe crengi cât balaurul de groase, erau înţeleşi să nu tragă decât în zimbru şi amândoi deodată; aveau puşti cu două ţevi, numite „carabine”, şi cu glonte puternic. Patru gloanţe trebuiau să străpungă, dacă nu fruntea, măcar pielea bourului.

Aşteptând, vorbeau. Vorbea mai ales Ilieş.

– Spun bătrânii ca ţinutul era plin odinioară. Drumurile dintre împărăţii nu treceau pe-aici. N-aveau ce căuta nici leşi, nici ungurii, nici tătarii, nici nemţii!

– Spune-mi, Ilieş, îi vorbi, pe româneşte, Henri Parrocel, dumneata te pricepi într-adevăr la vânătoarea de zimbri sau numai vrei să te lauzi? N-aş dori să-mi pierd vremea

căţărat în copaci de dragul basmelor…

– Voila, mossieu Parrocel, îi răspundea împuşcă Vrabie în graiul lui Lamartine.

„Ca să-ţi spun că am mai vânat zimbri, aş minţi. Ca să-ţi spun că am văzut zimbri împuşcaţi de alţii, iar aş minţi. Dar i-am văzut, asta mi-e crucea! i-am văzut prin părţile acestea… Şi nu o dată, şi nu unul singur. Mai mulţi am văzut.

– Bine. Spune-mi ce ştii, ce-ai auzit din bătrâni?

– Din bătrâni ştiu că dacă umbli după zimbrul singuratic, adică dacă nu goneşti cu herghelia cireada întreagă, la câmp deschis, trebuie să fii sus de tot, nu la înălţimea coarnelor lui, că vine vântul şi-i aduce miros de om şi-atuncea sălbăticiunea piere de parc-ar intra în pământ. De-aceea te-am urcat în copac, mossieu Parrocel. Nu de dragul basmelor.

– Bine, Ilieş, bine! Spune-mi, zimbrul cu ce se hrăneşte?

(Henri Parrocel voia să ştie cât mai multe despre această sălbăticiune, ca să-şi informeze nepotul de la Paris. Tot aşa, îl învăţase franţuzeşte pe Ilieş ca să-l facă aghiotantul lui Gaston, când băiatul se va hotărî să vină să bată aceste meleaguri.)

– Cu iarbă tânără, cu vârfuri de crenguţe, iar când n-are frunză moale, roade scoarţă de copac ori dezgroapă rădăcini.

– Iarna ce mănâncă?

– Nu l-am întrebat, cucoane, ca să ştiu, răspunse Ilieş mucalit.

– Ai dreptate, mon ami. Dar te întreb ca să ne mai treacă de urât, nu de alta, surâse franţuzul, care, sătul de atâta aşteptare, îşi rezemă puşca de două crăci şi scoase din buzunar băşica de tutun şi luleaua. Cred că nu-l va ajunge mirosul pipei mele! adăugă conu Henri scăpărând amnarul. După ce trase câteva fumuri, iar mai întrebă: carne de zimbru ai mâncat vreodată?

– Nu-mi aduc aminte. Dar am cântat, în copilărie, dintr-un bucium făcut din corn de zimbru. Spunea alde bunicul că pielea şi coarnele aveau mare preţ pe vremuri: le schimbau nemţii şi leşii pe grâu… Atâta ştiu. Uite c-a venit o ciută să se adape. Tragem?

– Nu. Nu trebuie să bubuie puşcă pe-aici până n-om da de vânatul după care umblăm! îl opri franţuzul. Altminteri se sperie şi nu mai vine…

Înserarea se lăsa domoală, stârnind miresmele pădurii, sporind cântecul păsărilor.

În funduri de codru treceau chemări tainice, fâlfâit leneş şi, din când în când un freamăt de aripi scuturate repede.

Era a cincea zi, a acelui sfârşit de iunie, de când cei doi vânători îşi pierdeau vremea pândind din înălţimea gorunului musafirul care întârzia să se arate. Henri Parrocel era dezamăgit, îi părea rău că scrisese nepotului său atâtea despre un vânat care, fără îndoială, pierise de mult din acele locuri. În tristeţea înnoptării şi a dezamăgirii sale, fantoma zimbrului devenea fantoma planurilor de viitor: căsătoria fabuloasă a lui Gaston, venirea lui în Moldova, prăbuşirea celui din urmă şi celui mai mare vis al ofiţerului-medic care, în tinereţe, râvnise rangul de general în oastea lui Napoleon-Împărat.

Nu i se arătase niciun semn din partea bourului. În cinci zile, ar fi putut adulmeca urmele acelui faimos „bison bonasus”, bison europeus", frate bun cu depărtatul „bison americanus". Fără îndoială, specia a existat, există şi acum prin Polonia, prin Rusia albă, pe malurile Niprului şi ale Nistrului. Era sigur că-n pădurile de la Bielovejsk trăiau peste două mii de vietăţi din acestea, dar aici, în Carpaţii Moldovei cu cap de bour în stemă, se prăpădiseră de mult, fără îndoială.

Îi părea acuma rău ca nu trăsese în căprioarele şi cerbii veniţi să se adape. Nu s-ar mai fi întors, a cincea oară, cu mâna goală la conac.

– Să mergem, Ilieş!
– Să mergem, mossieu Henri!
Şi cei doi vânători, care, la un loc, puteau să aibă o sută de ani, coborâră din copac, cu sprinteneli de băieţandru, şi o luară prin pădurea deasă, care se umplea de întuneric. Pe acolo nu erau cărări bătute, că nu mai urca nimeni, cine ştie de când, pe înălţimile pustii, departe de orice sat şi fără legături cu lumea locuită.
Îşi căutau drumul, ajungînd în câte un luminiş cunoscut, care le amintea că sunt pe calea cea bună şi că nu se vor rătăci printre stejari şi tufe.
Când ajunseră la unul din aceste luminişuri prietene, al cărui arbori mărginaşi mai purtau, pe trunchiuri, pete roşiatice din soare apune, franţuzul boierului şi moldoveanul franţuzului rămaseră încremeniţi: între doi copaci închipuind poarta prin care urmau ei să treacă şi să coboare pe moşie, văzură o dihanie măreaţă, care-i privea nemişcată.
Zimbrul!
Era mai înalt ca omul cel mai inalt. Avea coarne scurte şi groase, întoarse înăuntru, purta o coamă puternică pe grumaz şi-şi arăta un piept lat şi lung, pe picioare mai scurte decât cele din spate, un piept puternic, ce-ar fi putut înfrunta o herghelie întreagă şi o sută de puşcaşi.
Nici lui Parrocel, nici lui Ilieş nu le trecu prin minte să pună mâna pe carabină. Nemişcaţi şi ei, ca şi bourul Moldovei, se uitau la el încremeniţi. Când privirile celor doi vânători se deprinseră cu vedenia, iată că la spatele taurului desluşiră o altă dihanie, ceva mai scundă; era, fără îndoială, bivoliţa. Perechea sta încremenită, parc-ar fi fost cioplită în piatră. Nicio mişcare de teamă, nicio pornire de luptă nu o nelinişte.
Cât va fi ţinut această înfruntare între doi oameni şi doi zimbri? Ce va fi trecut prin acele patru capete? Ce va fi fulgerat prin acei opt ochi, învăluiţi de fumul înnoptării?

Cine poate răspunde?!

Clipele păreau nesfârşite. Sălbăticiunile nu clinteau. Se pregăteau oare să se repeadă? Vânătorii îşi lăsau binişor cureaua puştii pe umăr, apucau arma nu să tragă, ci să se apere dacă namila s-ar fi repezit. Dar fiarele nu clinteau.

Poate unde nu se războiseră cu omul niciodată şi nici măcar nu-l cunoşteau.

Poate unde-l socoteau jivină neputincioasă.

Poate unde-l priveau ca pe un oaspe rătăcit în împărăţia lor.

Regele codrului, parcă ghicind că acele făpturi ciudate vor să treacă prin poarta pe care o păzea el, se dete la o parte, alene, ca să le lase drum slobod. Urmat de soaţa lui, se strecură printre copaci şi se pierdu în întunecimea codrului.

Iar cei doi vânători, fără să rostească un cuvânt, se uitară unul la altul, cercetători, parc-ar fi fost doi străini, parcă nu se mai văzuseră vreodată. Hotărâţi să se afunde printre stejari, ca să coboare spre casă, drum lung, în desimea şi spaima nopţii, mai aruncară o privire de bun rămas bolţii cereşti, care înviora luminişul. Acolo, sus, departe, se aprindea şi licurea, tremurătoare, prima stea. Celelalte s-or aprinde când ei vor orbecăi prin desişul fără cruţare.

– Ciudat! mormăi, într-un târziu, cel mai vârstnic dintre vânători.

Iar Ilieş îşi duse mâna dreaptă la ceafă şi-şi împinse pălăria pe fruntea îngustă, acoperindu-şi sprânceana stângă, aşa cum făcea de câte ori se afla într-o încurcătură.

Şi n-au mai spus nimic până acasă…

„Drăgoşeşti, 29 iunie 18-17

Iubite Gaston,

Îţi scriu dominat încă de impresia, de emoţia pe care am incercat-o aseară, într-o pădure virgină din Carpaţii moldavi, când mi-a ieşit în cale un orocs uriaş, împreună cu femela lui.

Acest bizon avea între trei şi patru metri lungime şi o înălţime de peste doi metri. Iată, într-adevăr, un vânat cu care voi nu vă puteţi lăuda în acel occident european, unde codrii nu mai au nici o taină, unde şi sufletul omenesc a ajuns stereotip, fără acel farmec de care îţi scriam deunăzi, farmecul peisajului şi omului moldav.

În această ţară, femeile, în special, sunt încântătoare. Pline de graţie, ele au o timiditate orientală, o cuviinţă şi o puritate sufletească fără seamăn. Încep să se cultive: cu inteligenţa lor naivă, progresează vertiginos.

Fiica patronului meu, Arkip Rosetti, domnişoara Muşa, o copilă de şaptesprezece ani, întruneşte, pe lângă splendoarea fizică a adolescenţei un suflet ales, o gingăşie cuceritoare, un spirit evoluat.

Vorbeşte admirabil limba noastră. O ţin în curent cu viaţa literară, artistică şi socială a Parisului. Cărţile pe care mi le-ai trimis în lunile din urmă le-a citit cu aviditate şi le judecă nu numai cu romantismul copilăriei, dar şi cu gândirea matură a unui intelectual.

Scrisorile pe care le primesc de la tine i le citesc regulat: o pasionează. Mai ales descripţiile recepţiilor, ale balurilor, ale spectacolelor de la operă, ale primirilor de la Tuilleries şi ambasade, le urmăreşte ca pe basmele Şeherezadei. Seniorul nostru i-a făgăduit, pentru cei optsprezece anişori ai ei, o călătorie la Paris, iată un dar de care nu se bucură prea multe domnişoare din aceste părţi ale Orientului, îi voi însoţi, desigur. Am impresia că domnul Rosetti a pus la cale acest voiaj şi pentru mine. Îmi cunoaşte nostalgia şi vrea să-mi împlinească acest dor, această supremă satisfacţie.

Starea sănătăţii mele e destul de normală. Faptul că de vreo săptămână escaladez munţii, înfrunt desimea stejarilor şi stâncile de la margini de prăpăstii, – dovedesc că încheieturile şi arterele îmi sunt în bună stare. Dar uneori trebuie să fac apel şi la medicul care am fost odinioară şi să-l întreb ce crede. La vârsta mea, inima începe să fie numită cord şi cordul e mai capricios, mai buclucaş decât inima.

Ar fi foarte plictisitor să te pomeneşti, într-o bună zi cu un răvaş de-aici vestindu-ţi că unchiul tău Henri a «clacat»[2]

Dar să sperăm că această perspectivă nu e atât de apropiată şi că voi putea merge la Paris să te mai văd o dată acolo, fiindcă aici nu prea eşti dornic să vii.

Al tău unchi iubitor,
Henri"

De rândul acesta, Henri Parrocel nu-şi mai invita nepotul în Moldova, dar îi spusese destule lucruri care să-l ispitească. Amestecase, abil, viziunea zimbrului cu evocarea domnişoarei Rosetti, farmecul peisajului moldovenesc şi eventuala primejdie cardiacă ce-l pândea. Aceste lucruri nu puteau să nu pună nepotul pe gânduri.

Într-adevăr, abia trimisese misiva din 29 iunie, că Henri Parrocel primi, de la Paris, o scrisoare datată la sfârşitul lui mai. Venise mult mai repede decât cea din martie şi era, parcă, un răspuns la rândurile ultime ale unchiului.

Gaston îi scria că va renunţa la călătoria în Africa, fiindcă evenimentele politice de la Paris îl pasionează. În aer pluteau ameninţările unei revoluţii.

Urmând la tron, după căderea lui Napoleon şi

---

2 claquer – a plesni, a se duce pe copca, a muri (fr.)

restaurarea Burbonilor, regele Franţei Carol al X-lea, fratele cel mai mic al decapitatului Ludovic al XVI-lea, nu învăţase nimic nici el, nici cei din jurul său din lecţiile istoriei.

Urcat pe tron în 1824, Carol al X-lea făcea parte din acei emigranţi care, în timpul revoluţiei şi lui Bonaparte, trăiseră din subsidiile puterilor străine şi se reîntorceau în Franţa tot atât de reacţionari ca înainte de 1789. Carol al X-lea suprimase libertăţile presei, introdusese, după exemplul fratelui său Ludovic al XVIIII-lea, privilegiile nobilimii şi ale clerului şi devenise nepopular. Revoluţia de la 1830 îl alungase de pe tron. Bătrânul rege a fost pe vremuri tânărul şi răsfăţatul conte d'Artois, cumnatul şi prietenul Mariei Antoaneta; acum părăsi Franţa din nou şi se duse să moară printre străini, continuându-şi vechiul şi lungul exil.

Ramura Bourbon a suveranilor legitimi era dată la o parte.

Pe tronul Franţei se urcă un membru al familiei Orleans, Louis-Philippe, un bărbat de cincizeci şi şapte de ani.

Experienţa trecutului îi deschisese ochii. El nu trebuia, fiind rege, să domnească, asemenea lui Carol al X-lea; trebuia numai să guverneze în acord cu reprezentanţii poporului.

În vreme ce vărul său Carol al X-lea, spirit strâmt, reacţionar, se închidea în palatul de la Tuilleries, prinţul Louis-Philippe deschidea larg porţile locuinţei sale din Palais Royal oricui se bucura de un oarecare renume în politică, în literatură, în ştiinţă, în armată, în magistratură, în artă.

Ajuns pe tron în urma revoluţiei de la 1830, noul rege Louis-Philippe se înconjură de miniştri capabili, îmbunătăţi finanţele ţării; în 1833 semnă legea învăţământului gratuit şi o serie de alte reforme menite să-l facă iubit de mulţime.

O epocă de linişte şi de prosperitate se instaurase în Franţa sub domnia acestui om inteligent şi bun, dar şovăitor, care, din pricina politicii lui externe şi a solidarizării cu unii miniştri reacţionari, începu să-şi piardă popularitatea.

Valuri de nemulţumire se revărsau în Franţa.

De altfel, întreaga Europă era cutreierată de un vânt de libertate, care în 1848 a izbucnit ca un uragan, ameninţând să dărâme ultimele citadele ale feudalismului.

Prins şi el de acest curent, Gaston Parrocel, tânăr entuziast, ziarist şi orator înaintat, ar fi vrut să fie şi el martorul revoluţiei viitoare, să se găsească printre cei care o pregăteau, deşi nu ştia bine ce regim va urma, ce reforme, ce libertăţi vor aduce succesorii lui Louis-Philippe, beneficiarii acelei revoluţii.

Ziarul la care colabora Gaston îşi încetase apariţia. Băiatul se găsea fără mijloace. Oarecare aluzii la precaritatea lui şi la un eventual ajutor venit din partea unchiului se strecurau printre rândurile epistolei de la Paris, dar unchiul se prefăcea că nu le înţelege. Cu dragă inimă ar fi trimis bani nepotului său, şi încă mai mulţi decât se aştepta el, dar acest ajutor l-ar fi reţinut pe băiat acolo, iar interesul familiei era altul, nu rămânerea lui Gaston în Franţa.

Scrisoarea venită de la el mai cuprindea descripţia unei recepţii fastuoase pe care o dăduse Louis-Philippe la palatul Tuilleriilor. Era vorba de echipaje luxoase, de candelabre strălucitoare, de bărbaţi decoraţi, de femei în rochii de vară, rochii uşoare, dar tot atât de luxoase. Fantezia croitorilor, a coafezelor, a bijutierilor se întrecuse şi de rândul acesta. Era un bal de vară, un bal numit „de zi”, când invitaţii urmau să sosească după ora 2 dimineaţa şi să petreacă zorile în saloanele şi grădinile palatului regal.

Tonul scrisorii lui Gaston nu era favorabil acestei

serbări. Fiul şi nepotul unor oameni care îşi trăiseră copilăria în marea revoluţie nu putea să participe decât sub forma unui reporter şi a unui protestatar la această bachanală aristocratică într-o vreme când lipsurile poporului ar fi pretins alte preocupări din partea conducătorilor statului.

Din această scrisoare, Henri Parrocel citi boierului Arkip Rosetti numai comentariile politice, iar domnişoarei Muşa numai descripţia balului, a coafurilor, a toaletelor, a diamantelor

Arkip Rosetti era un spirit liberal. Nemulţumit de felul cum fusese înlăturat de către domnitorul Mihail Sturdza, indignat, ca toţi oamenii de omenie, de abuzurile acestui prinţ rapace, care îşi sporea mereu moşiile, jecmănind în dreapta şi în stângă, conu Arkip lua cunoştinţă cu destulă satisfacţie de criticile pe care nepotul administratorului său le aducea guvernării regelui: în Louis-Philippe, boierul moldovean vedea un fel de Mihail Sturdza al Franţei.

Daca monseniorul era, oarecum, ostil vieţii uşuratice a păturii suprapuse din Franţa, în schimb, duduiţa Muşa era fermecată de splendoarea balului descris de Gaston, o poveste din „O mie şi una de nopţi”. Copila nu se gândea decât la ziua fericită când va avea optsprezece ani, ca să-şi împlinească visul, făgăduiala dată de părintele ei, călătoria spre limanul fermecat – Parisul

Ca răspuns la scrisoarea din 29 iunie 1847 a unchiului său, Gaston îl vesti, pe la sfârşitul lui august, că s-a hotărât să părăsească Parisul şi să plece spre Bucureşti, apoi spre Iaşi.

În afară de dorul de a-şi vedea unchiul şi de a vâna zimbri în codrii Moldovei, tânărul gazetar voia să cunoască stările sociale din cele două principate. Îl interesa mai ales viaţa celor de jos. Oligarhia Ţării Româneşti şi a Moldovei – prin reprezentanţii ei: tinerii dezmăţaţi care cheltuiau averi întregi pe cheiurile Senei,

ducând un trai somptuos, peste mijloacele lor- apoi făcând datorii pe care nu le plăteau –, boierimea moldo-valahă, nu-l interesa din cale-afară.

Cunoscuse în metropolă odrasle de-ale latifundiarilor români, băieţi de bani gata care risipeau în dreapta şi în stângă, se ţineau de tot felul de aventuri, trăiau din expediente, apoi dispăreau, lăsând o amintire detestabilă.

„Mi-a căzut în mână – scria Gaston – o carte, «Străinii la Paris», în care capitolul despre moldo-valahi nu este cel mai măgulilor. Autorul acelui articol, Stanislas Bellanger, a fost şi el prin Valahia. El a tipărit, în 1846 la Paris, o lucrare în două volume «Le Keroutza», în care-şi povesteşte impresiile din Bucureşti şi din restul ţării, vorbind cu multă simpatie despre români. Pare-se că acest popor suferă mult din pricina exploatării păturii dominante.

Studiul despre care ţi-am vorbit, apărut în colecţia «Les etrangers a Paris», sfârşeşte cu o vorbă bună despre tineretul venit din Bucureşti şi din Iaşi să studieze la Paris:

«Mulţi dintre ei vin să se amuze şi mulţi să lucreze şi nu pierd nicio ocazie să se instruiască. Toţi îşi fac datoria. Va veni o zi – şi acea zi nu e departe – când ei vor dovedi Europei că n-au coborât în capitala lumii civilizate numai ca să studieze „Jurnalul modelor” (pag.82).

Am căutat să mă documentez cu privire la Principatele Dunării de jos citind relatările călătorilor străini prin acele ţinuturi. Foarte interesant mi s-a părut «Voiajul doamnei Craven la Constantinopole, prin Crimeea». Volumul acesta cuprinde câteva pagini despre Valahia şi capitala ei, Buccorest (aşa scria aristocrata londoneză).

Ca şi dumneata, unchiule dragă, călătoarea engleză admiră frumuseţea şi bogăţia acelor pământuri, dar, spre deosebire de dumneata, care nu mi-ai descris ţara unde

trăieşti decât în culori roze, ocolind mizeria naţiei, acea aristocrată din Anglia care şi-a tipărit cartea în 1789, anul revoluţiei noastre, milady Craven îşi încheie capitolul despre «Buccorest» scriind (pag 270):

«Această ţară superbă, al cărei sol şi climat produc bogăţii abundente, este, din nefericire, supusă unei puteri despotice care smulge tot, fără milă, locuitorilor. Lăcomia principilor domnitori le răpeşte ceea ce a scăpat nevoilor Constantinopolei; ea sleieşte belşugul până la izvoare silind pe bieţii valahi să fugă în munte, ca să scape, măcar o vreme, de cruzimea unui guvernământ tiranic».

Dumneata, unchiule dragă, ai avut norocul să trăieşti pe moşiile unui boier moldav care este un om cu vederi largi, un liberal – aşa mi-ai scris de câteva ori. Probabil, pe latifundiile acestui senior, ţăranii o duc mai bine ca în alte părţi. Altminteri, cunoscându-mi părerile, aspiraţiile democratice, m-ai fi informat cu sinceritate despre mizeria lor.

Îţi voi da, unchiule draga, o veste care cred c-o să te bucure: peste câteva zile pornesc spre Bucureşti... Nu cred că revoluţia va izbucni aici atât de repede. Am o însărcinare a Ministerului de Externe pentru consulul nostru de acolo. Mai am şi câteva scrisori către mai mulţi francezi stabiliţi în capitala Dunării de jos. Domnul Stanislas Beflanger, pe care am căutat să-l cunosc după ce i-am citit cartea, a binevoit să mă recomande acestor persoane Le cunoşti? Iată numele lor:

Lynch, francez de origine, astăzi valah şi boier.

Doctorul Tavernier, care, ca şi dumneata, a făcut parte din vechea gardă a lui Napoleon, ca medic şi ca muşchetar, şi s-a stabilit în principate.

Xavier Willacrosse care ocupă postul de arhitect al divanului, şi Henri de Mondonville, stabilit la Bucureşti de douăzeci şi cinci de ani.

Îmi povestea domnul Stanislas Bellanger că aceşti

domni l-au primit cu mare însufleţire, că au vărsat multe lacrimi la amintirea patriei depărtate.

Sper că mă vor primi şi pe mine cu aceeaşi dragoste. Am să le duc veşti despre frumosul nostru Paris şi despre mişcarea ce se pregăteşte împotriva regelui Louis-Philippe şi a guvernului său.

Cred că nu va trece mult şi vom avea republică.

Al dumitale nepot iubitor, fericit că va putea să te îmbrăţişeze în curând.

Gaston"

O dată cu această scrisoare, publicistul parizian trimitea unchiului său şi câteva cărţi în care era vorba de principatele danubiene:

1. „Călătoria doamnei Craven”.
2. Volumul „Străinii la Paris”.
3. Cele două volume „Le Keroutza”.
4. Câteva broşuri ale luptătorilor revoluţionari români din capitala Franţei.
5. Ultimele romane ale unui scriitor care îşi făcea o frumoasă reputaţie, Honore de Balzac.

Aceste din urmă cărţi erau destinate domnişoarei Muşa Rosetti, despre care unchiul său, guvernorul copilei, îi scria minuni.

*
* *

„Dragul meu Gaston,

Abia îţi trimesesem câteva pagini şi iată că, spre marea mea bucurie, primesc ultimele tale rânduri, în care îmi

anunţi plecarea spre aceste părţi ale planetei.

Fii binevenit!

Nu ştiu dacă scrisoarea de faţă te va mai găsi la Paris. Îţi scriu totuşi şi păstrez copia, ca să ţi-o remit la sosirea ta în principatele danubiene.

Vreau să te informez că am sezisat uşoara ta ironie cu privire la puţinele informaţii pe care ţi le-am dat despre starea locuitorilor de pe moşiile familiei Rosetti.

Află că, spre deosebire de majoritatea boierilor moldoveni, senioria sa, patronul meu, e un om instruit, plin de cele mai bune intenţii. Face parte din falanga de patrioţi nemulţumiţi cu actuala stare de lucruri din Moldova şi Valahia (acestei din urmă provincii i se mai spune Muntenia) şi care râvnesc pentru ţara lor o soartă mai bună. Cred că nu fac o indiscreţie comunicându-ţi că eu însumi, şi nu numai odată, am trimis luptătorilor români de la Paris subsidii importante din partea senioriei sale.

Domnul Arkip Rosetti a ocupat, pe vremuri, înalte dregătorii în divanul de la Iaşi, a fost mare vistier al Moldovei, adică ministru de finanţe.

Înlăturat de către principele Mihail Sturdza, n-a mai vrut să facă parte dintre demnitarii ţării, deşi unii trimişi ai hrăpăreţului hospodar au apelat în mai multe rânduri la luminile domniei sale.

N-aş putea spune că situaţia ţăranilor de pe moşiile pe care de câţiva ani le administrez eu însumi este ideală. Dar nici în alte părţi, în împărăţii, regate şi ducate mai civilizate decât aceste sărmane provincii, supuse de veacuri osmanliilor, lucrurile nu merg mai bine. E o stare generală de apăsare ce nu mai poate dăinui.

Dovadă: suflul de libertate care a cuprins întreaga Europă şi care, fără nicio îndoială - îşi are obârşia în revoluţia noastră de la 1789. Vina acestor mizerabile condiţii este, incontestabil, a marilor proprietari, care se dezinteresează total de starea robilor lor. Aceşti «beati

posedantes»[3] *nu cer decât un lucru: să aibă venituri cât mai mari, cu orice preţ, să trăiască în lux. Să-şi întreacă semenii cu viaţa lor de fast şi de trândăvie. De rest, puţin le pasă. Şi atunci interpuşii lor – arendaşi, logofeţi, vechili, şefi ai autorităţilor locale – abuzează în mod crâncen, persecutând ţărănimea, secând bogăţiile ţării de la izvoare, cum foarte bine spune milady Craven în cartea pe care mi-ai trimis-o.*

Eu însumi am asistat de mai multe ori la scene penibile. Am văzut oameni bătuţi, schingiuiţi de către un mic satrap local fiindcă au tăiat câteva ramuri dintr-un copac uscat ca să se încălzească în toiul cumplitelor ierni moldoveneşti.

Până şi femei bătrâne au fost arestate şi biciuite pentru un braţ de vreascuri adunate din pădurea boierească. Bineînţeles că am intervenit de câte ori am putut în favoarea bieţilor oameni, dar eu n-am atâţia ochi ca să văd toate nedreptăţile şi nici atâtea posibilităţi ca să le impiedic.

Câtă vreme nu se va fi stabilit o solidaritate a oamenilor săraci, o manifestare violentă a nemulţumirii lor, cu greu se va putea ajunge la o schimbare fundamentală.

Pe de o parte cupiditatea magnaţilor, pe de alta pasivitatea mulţimilor, – iată trista realitate!

Mulţi ani vor trebui să treacă până să ajungem la un echilibru, la ameliorarea acestor stări. Va trebui suprimată şi corupţia, care începe de sus de tot. Din fericire, noua generaţie moldo-valahă pare să fi înţeles acest lucru. Viitorul ne va arăta până la ce punct va izbândi în generoasele ei revendicări.

Încă o dată îţi exprim bucuria că voi putea să te strâng în braţe. Să nu te miri dacă mă vei întâlni la Bucureşti, unde voi pleca să te întimpin.

---

3 Beati posedantes – fericiţi posesori (Lat.)

Domnişoara Rosetti citeşte acum cărţile semnate Honore de Balzac. Este rudă, oare, acest domn cu autorul «Scrisorilor», cu Jean Louis Guez Balzac, prozatorul nostru clasic?

Va ajunge oare acest Honore să se apropie de marele său înaintaş?

Romanele lui îmi par, deocamdată, cam aspre, puţin favorabile societăţii franceze. Sunt de un realism cu care nu mă prea împac.

Sunt curios să ştiu cum le va aprecia domnişoara Rosetti, care, ca şi mine, este o admiratoare atât de pasionată a lui Chateaubriand şi a celorlalţi romantici.

Al tău fericit unchi, Henri"

CAPITOLUL III

Poşta imperială austriacă făcea legătura dintre ţinuturile dunărene şi occidentul Europei. Ieşenii îşi trimiteau corespondenţa sau plecau ei înşişi spre Viena prin Botoşani, Iţcani, Lemberg, iar muntenii o luau pe Valea Prahovei în sus, pe la Braşov – cunoscut pe atunci străinilor sub numele de Kronstadt – sau, pe drumul mai greu al Văii Oltului, spre Sibiu (Hermannstadt).

Alţii se lăsau în jos, la Giurgiu, în rădvane, care şi carete; acest drum, mărginit de plute uriaşe, care făceau bolţi de umbră, era cel mai uşor, cel mai plăcut din ţară, fiind umblat necontenit de cei ce veneau sau se duceau la Stambul: paşale, boieri, strângători de dări, negustori şi chiar domnitorii Munteniei cu alaiul lor, mai mare la venire şi mai puţintel la plecare, că-i părăsea toată lumea.

Din loc în loc, la schimbarea cailor de poştă, erau hanuri unde se întremau drumeţii; poteraşi păzeau calea

Giurgiului, care din vremuri bătrâne era cutreierată zi şi noapte de călăreţi, landouri, căruţe şi harabale, încărcate cu oameni, marfă şi avuţii. De la Giurgiu, vapoare o luau în susul Dunării, ducând pe călători spre Orşova Buda şi Viena.

Dacă aceste drumuri erau destul de lesnicioase, în schimb, ca s-ajungi de la Iaşi la Bucureşti, era o poveste întreagă: diligenta găsită cu greu, mofturile căpitanilor de poştă, care n-aveau niciodată cai la îndemână, greutăţile şi bacşişurile pentru scoaterea paşaportului, lupta cu arşiţa, cu ploile, cu viscolele. În sfârşit, puneai mâna pe un surugiu şi pe şase cârlani, îi înhămai şi cu Dumnezeu înainte! Călătorie bună pe drumuri cleioase, de ajungea noroiul până la spiţa roţilor! Plesnete de bici. Bice pe spinarea bieţilor cai, fluierături, înjurături, poticniri, opinteli, plecări şi iar opriri, vrute şi nevrute, şi iar bice, ocări şi sudălmi, şuierături şi împroşcături din apa mocirlelor; câte o roată fărâmată. Câte un cal betegit; ajungeri târzii la bariere, cereri de paşaport la fiecare poartă de târg; vameşi posomorâţi şi somnoroşi cercetându-ţi actele şi calabalâcurile în luminiţa unui muc de seu, răsfoind hârţoagele cu ochi cârpiţi şi cu degete slinoase; crivăturile tari şi împănate cu ploşniţe din odăile mucede ale hanurilor mărginaşe… Şi toate acestea împletite cu spaima de tâlhari, cu rostogolirea ameninţătoare a mogâldeţelor şi a matahalelor ce cutreierau drumurile înnoptate. Cât despre zilele de iarnă, cu vifore şi cu nămeţi, cu haite de lupi la pândă prin zăvoaie, să nu mai vorbim!

Vara, nori de praf te acopereau, cu haraba şi cai cu tot; dintr-un pietroi săreai într-o groapă; te topeai în cuptorul amiezilor. Te mâncău puricii, te muşcau lăcustele de nas, te pişcau ţânţarii. Drumul era plăcut numai dimineaţa, până-n prânz, şi la scăpătatul soarelui. La ceasul acela, marginile de păduri şi buruienile încinse peste zi miroseau a iarbă mare şi a floare de migdal…

– De departe veneau adieri îmbălsămate, păsările cântau, şi lumea lui Dumnezeu ţi se părea nespus de frumoasă.

Frumoase erau şi nopţile împodobite cu luceferi. Iar dacă mai aveai şi tovarăşi de drum tineri şi cheflii, uitai necazurile călătoriei şi-ţi aminteai numai de răcoarea înstelată, de mesele luate pe iarbă, în desişul unui crâng, la margine de drum, cu pui fripţi, cu vin roşu şi dulce, supt din plosca de două ocale.

Dar nu puteai porunci firii să se îndure veşnic şi nici celor aflaţi cu tine în diligenţă să fie plini de snoave şi de cântece haiduceşti.

Una peste alta, zi mai bine „ferească Cel-de-sus” şi lasă-te păgubaş! Îndrăznească alţii, dacă-i rabdă pielea, nesfârşitul drum dintre cele două oraşe de reşedinţă domnească!

De la Bucureşti până la Iaşi făceai – dac-aveai noroc – cinci-şase zile.

Cine să se mai încumete?[4]

Călătoria lui Henri Parrocel de la Iaşi la Focşani, apoi, în jos, pe Bărăgan, prin Urzicenii Ialomiţei, prin Şindriliţa şi Afumaţi, până la cetatea de scaun a hospodarilor valahi, i se păru fostului soldat al lui Napoleon mai aprigă decât toate expediţiile în care-l urmase pe împărat. Numai la retragerea din Rusia mai indurase el atâta vrăjmăşie şi atunci, încaltea, era tânăr. Deprins cu viaţa ostăşească şi cu neajunsurile ei.

Când a cerut conului Arkip Rosetti învoirea de a-l părăsi

---

4 Chiar după Unirea Principalelor, când deputaţii moldoveni trebuiau să se ducă în capitala ţării, cum nu era încă drum de fier prin coclaurile româneşti, cei mai mulţi se mulţumeau să ia calea Lembergului şi a Vienei, apoi să coboare Dunărea cu vaporul, s-ajungă la Giurgiu, iar de acolo, pe vechiul drum voievodal, sub bolta înaltă a plutelor umbroase, să-şi vadă, în sfârşit, visul cu ochii: Bucureştii! Cine-ar putea să-şi închipuie azi asemenea greutăţi, asemenea ocoliri?

o vreme, ca să-şi întâlnească rubedenia la Bucureşti, boierul a zâmbit, şi-a mângâiat barba şi a dat din umeri:

– Se vede că dumneata nu cunoşti greutăţile unui asemenea drum! Dacă nepotul domniei-tale a ţinut să te vadă, nu era mai bine să vie, pe la Lemberg, direct în Moldova? La vârsta noastră (fire delicată. Arkip Rosetti, care era cu cincisprezece ani mai tânăr decât guvernorul, nu voise să spună "la vârsta dumitale"), la vârsta noastră, domnul meu, asemenea osteneli trebuie evitate…

– Fără-ndoială că ar fi fost mai bine să vină el la mine decât să călătoresc eu însumi o săptămână până să-l aflu! Dar tânărul n-a plecat din Paris pentru propriul său agrement. Ce să caute în Moldova? Numai ca să mă vadă? I-aş îi cerut prea mult! Ştie că anul viitor, dacă senioria voastră nu se va răzgândi şi dacă providenţa nu se va împotrivi, se va duce bătrânul la Paris, să-l vadă… Gaston însă vine pentru treburi mai importante: are o misiune din partea guvernului francez, pe lângă prinţul George Bibescu! (Henri Parrocel vorbea aşa, pe de o parte, ca să exagereze importanţa nepotului său, pe de alta ca nu cumva să dea de bănuit care era adevăratul rost al sosirii nepotului său în ţările dunărene.)

– Dacă tânărul nu este prea grăbit, l-am vedea cu mare plăcere pe moşiile noastre adăugă măria sa, spre marea bucurie a francezului, care nu se încumeta să propună el însuşi această mult dorită vizită, scopul suprem al ultimilor săi ani de viaţă.

Henri Parrocel îşi luă rămas bun de la boier şi de la gingaşa domniţă Muşa făgăduind că va îndupleca pe trimisul ministerului regal al Franţei să poftească la Drăgoşeşti.

Multe drumuri bătuse oşteanul, medicul şi profesorul Parrocel în zbuciumata lui viaţa, dar cel făcut până la Bucureşti nu era să-l uite cât va trăi!

Iată-l, în sfârşrt, în capitala valahă, instalat la vestitul

Han al lui Manuk – acolo unde acum este hotelul Dacia, în faţa Pieţii de Flori.

A doua zi porni după nişte daraveri cu care-l însărcinase boierul de la Drăgoşeşti, apoi s-a dus să facă vizite francezilor despre care scrisese nepotul său şi ai căror nume e consemnat în cartea, "Le Keroutza", a lui Stanislas Bellanger.

Toţi aceşti compatrioţi primiră cu entuziasm vestea sosirii tânărului parizian la curtea principelui Valahiei şi se oferiră, pe întrecute, să-l adăpostească la ei.

*

*   *

În vreme ce Henri Parrocel se ocupa de găzduirea nepotului, să vedem ce făcea acesta, ce cale luase ca s-ajungă la „Bucharest", sau la „Boccorest", cum scria milady Craven, sau la „Abukureis", cum ne botezase cetatea muezinul Ivliia Celibi. Acest nepot al paşei din Vidin. Călător turc prin împărăţia sultanului, până la Viena, a umblat de trei ori prin ţinuturile noastre. Pentru el, numele oraşului Bucureşti vine de la Abu – din tribul kiureisilor, cei care s-au răsculat împotriva califului Omar şi au întemeiat Djebelul, din Asia Mică.

În cartea „Însemnarea călătoriei mele”, publicată în 1826 la Buda, marele patriot şi cărturar român Dinicu Golescu, înalt dregător al Munteniei şi întemeietor al mai multor instituţii naţional-culturale, scrie că, în drum spre ţările apusene a luat-o pe Valea Prahovei şi a ajuns la Kronstadt, ce-i zic româneşte Braşov. De-acolo a întins-o la poalele munţilor spre Făgăraş. Apoi spre Avrig. Apoi spre Sibiu, Săcele, Raismark şi Sassebes, apoi spre Alba Iulia (Karisburg, Bălgrad), Clui (Klausemburg pe nemţeşte şi Koloşvar pe ungureşte), Oradea-Mare, (Grosswardein) şi a trecut în Ungaria, la Budapesta, ca s-ajungă la Pressburg (oraş numit astăzi Bratislava), iar de acolo la Beci (Viena) şi, mai departe, spre Triest şi ţările germane.

Acelaşi drum, în sens invers, l-a luat şi francezul Gaston Parrocel, plecat din Paris spre Bucureşti, pe la mijlocul lui august 1847.

Nu vom urmări peregrinările europene ale acestui îndrăzneţ parizian, vânător de lei în Africa, iar acum călător spre depărtatele principate danubiene, pe urmele zimbrului.

Ajuns la Viena, cercetând pe francezii de acolo, Gaston Pairoţel află că nemulţumirile cresc în imperiul habsburgic, că naţionalităţile fierb, că muncitorii, ţăranii, mica burghezie şi intelectualii pregătesc ceva…

Contesele şi seniorii care se duc la bal în palatul Burgului dansează pe un vulcan, ca şi eleganţii nobili şi frumoasele pariziene la Tuilleries.

La Budapesta lucrurile nu se înfăţişează alt fel. Maghiarii s-au săturat de dominaţia Vienei.

Urmând, la conducerea spirituală a Ungariei, marelui patriot contele Szechenyi, care, din averea lui personală, aşezase temelia Academiei maghiare, Lajos Kosuth se pune în fruntea luptătorilor pentru independenţa patriei sale ameninţată să-şi piardă fiinţa naţională prin apăsarea habsburgilor. „Fără naţionalitate – proclamă el – viaţa este de prisos. Atunci când am pierde cuvintele limbii noastre materne, ne-am pierde şi sufletul. Libertatea pierdută se recâştigă, dar naţionalitatea niciodată”.

Gaston Parrocel îşi notă aceste profetice cuvinte. De la Budapesta coborî spre Cluj, apoi spre Sibiu, vechi oraş saxon, unde rămase o noapte.

În momentul când poştalionul, care pleca de la Sibiu spre Braşov, era să se pună în mişcare, ultimele două locuri rămase libere fură ocupate de doi tineri veniţi din părţi opuse şi care îi părură ziaristului francez că nu sunt străini unul de celălalt, deşi se prefăceau că nu se cunosc.

Roţile diligenţei nu se rostogoliseră de câteva sute de

ori, şi cei trei tineri, îmbrăcaţi în haine moderne, se simţiră atraşi unul de altul, intrară în vorbă.

Majoritatea călătorilor, printre care un preot evanghelic, erau nişte burghezi pacifici, care vorbeau un dialect german.

Spre marea mirare a lui Gaston, unul dintre cei doi tineri proaspăt sosiţi, după ce îl examinase câteva clipe, i se adresă, surâzând, într-o franţuzească perfectă:

– Domnul e francez, nu-i aşa?

Şi gheaţa fu ruptă.

Cel care vorbea franţuzeşte se recomanda. Era un boiernaş valah, care călătorea spre Bucureşti, Gulian Pantazi. Fusese trimis cu o misiune secretă în Transilvania, pe lângă un „cancelist" numit Avram Iancu. Celălalt tânăr se întâmplase să fie tocmai un aghiotant al acestui Avram Iancu. Îl chema Iosif Sterca[5]. Tânărul Sterca povestea din viaţa poporului ardelean, de suferinţele lui şi de pregătirile lui de răscoală. Gulian Pantazi traducea călătorului francez, îl informa de starea românilor, atât de numeroşi în împărăţia habsburgică

Paralel cu revendicările ungurilor conduşi de Lajos Kosuth, românii din Ardeal cereau şi ei drepturi naţionale şi o soartă mai omenească. Intelectualii lor se agitau alături de ţărănime. Gheorghe Bariţ primeşte învoirea de a scoate o foaie românească – „Gazeta Transilvaniei". El afirmă cu tărie, în repetate rânduri, continuitatea istorică a poporului românesc pe pământul Daciei şi vorbeşte de apărarea Transilvaniei nu numai de către voievodul muntean Mihai Viteazul, dar şi de cârmuitorii unguri,

---

5 Pe Iosif Sterca, autorul acestei naraţiuni l-a cunoscut personal şi a locuit cu el aproape un an, prin 1908—1909 la Sibiu, în clădirea „Astrei"

Autorul era foarte tânăr, iar Iosif Sterca Suluţiu de Cărpiniş – un bătrân venerabil, cu mustăţile şi pletele albe, un om de o mare distincţie. Era preşedintele „Astrei", asociaţie românească pentru cultură, teatru şi artă.

români de origine, Ioan şi Matei Corvin.

La rândul lor, saşii, sârbii şi alţi slavi ridicau fruntea, alături de români, împotriva tendinţei de asuprire a magnaţilor unguri, care transformau aspiraţiile propriei lor eliberări în tendinţe de apăsare a celorlalte naţionalităţi conlocuitoare din Transilvania.

Măcelurile provocate în Galiţia prin răscoala ţăranilor (1846) împotriva nobililor pun pe gânduri curtea şi guvernul din Viena.

În Ardeal tradiţia revoluţionară a unui Gheorghe Doja şi Nicolae din Albac, zis Horia, se aprindea cu focuri noi.

Tinăr jurist, Avram Iancu bătea satele şi malurile apelor aurifere instigând la răscoală pe moţii săraci, care îşi cântă jalea în viersuri:

„Munţii noştri aur poartă
Noi cerşim din poartă-n poartă…"

– M-am despărţit deunăzi de Avram Iancu, spune călătorului francez tânărul Iosif Sterca. Pleca spre Abrud, la Zlatna, unde este cel mai mare centru aurifer. Acolo se zbat minerii iobagi, aşa cum pe moşiile grofilor sutele de mii de iobagi ai pământului jupoaie gâsca să facă puf moale pentru perinele şi saltelele castelanilor!

Iosif Sterca îşi informa tinerii companioni vorbindu-le de vechimea aşezărilor dacice pe aceste pământuri, despre minele de aur care îşi rodeau fructul metalic încă din vremea lui Herodot.

Originar din Cărpiniş, localitate de lângă Abrud, în inima căutătorilor de aur, Iosif Sterca punea pe primul plan starea grea a iobagilor minieri din împrejurimile Zlatnei.

Patruzeci de zile pe an, locuitorii Cărpinişului trebuiau să cosească fâneţele fiscului, să facă grădinărit şi să scoată brazii şi fagii care pluteau pe gârlă, în afară de alte munci. Aşa la Bucium, aşa la Poieni, la Muntari, la

Cerbu, la Zoiţa, la Musca, aşa pe toată valea Ampoiului. Târgurile, satele şi văile fierbeau.

Printre ţăranii din Ardeal se răspândise vestea că răscoalele din Galiţia, împotriva nobilimii, nu numai că n-au fost oprite de guvernul crăiesc de la Viena. Dar au fost puse la cale chiar de el.

Guvernatorii, comisarii şi fâşpanii din Transilvania se alarmează şi fac rapoarte secrete, vorbind de vântul de răscoală care bate ameninţător, de convingerea ţăranilor că în ziua ridicării lor, împăratul şi ostaşii săi vor fi de partea poporului răsculat.

Ecaterina Varga, o unguroaică sărăcită, se pune în fruntea unei răzmeriţe care ţine şapte ani şi rămâne în amintirea poporului ca o eroină legendară. Nu va trece mult şi Doja, Horia şi Caterina îşi vor spune iar cuvântul.

– Am fost, acum câteva luni, alături de Avram Iancu la o adunare a poporului. Mii şi mii de ţărani veniseră de pretutindeni. Costumele lor albe fluturau sub cerul de primăvară... Ecouri lungi, nesfârşite, trezeau cuvintele înflăcărate ale oratorilor:

„Fraţi români! Ne-am adunat să dăm de ştire celorlalte naţiuni că şerbi nu mai vrem să fim, că vrem să fim liberi. Noi nu vrem să domnim peste alţii, dar nici nu vom mai suferi, noi, cei mai numeroşi fi cei mai vechi locuitori ai ţării, sa se facă vreo lege în această a noastră ţară fără ştirea noastră”.

– Precum vedeţi, domnul Parrocel, sentimentul revoluţionar a cuprins toate provinciile româneşti. V-aţi mirat, adineauri, auzind cuvinte cu rezonanţă latină printre ţăranii ardeleni, vorbi Gulian Pan- tazi. Vă închipuiaţi că imperiul habsburgic e compus numai din germani, iar Transilvania numai din unguri... Precum vedeţi, lucrurile stau altfel. Acest tânăr, Iosif Sterca, aghiotant al lui Avram Iancu, i-a dus scrisori de la Nicolae Bălcescu şi alţi revoluţionari din Ţara Românească, pentru atingerea unui ţel comun... Eu am fost însărcinat

să fac legătura dintre Bălcescu şi oamenii lui Avram Iancu...

*
*   *

Drumul de la Sibiu la Braşov fusese o încântare. Prin satul românesc Avrig au trecut într-o dimineaţă de duminică, când lumea, în straie de sărbătoare, intra în frumoasa biserică ortodoxă, împodobită cu vechi picturi bizantine, interioare şi exterioare.

Vizitară palatul somptuos al contelui Bruckenthal, fostul guvernator al Ardealului pe vremea Mariei Thereza, palatul cu încăperi vaste, cu grădinile în terase, cu bazine şi havuzuri, cu livezile din fundul domeniului.

La dreapta lor, paralel cu drumul, se perindau Munţii Făgăraşului, iar la stângă, departe, pe înălţimile pline de verdeaţă – sate cu coperişe de ţiglă roşie şi cu turnuri de biserici protestante, înalte şi ascuţite, surâdeau, idilic, în amiaza de vară.

Se opriră, pentru schimbatul cailor, la Făgăraş. Vizitară marea cetate din mijlocul oraşului.

Iosif Sterca le povesti că în acel palat fortificat fusese găzduită Doamna Stanca, a lui Mihai Viteazul, voievodul Ţării Romineşti.

Gaston Parrocel şi Gulian Pantazi, conduşi de Iosif Sterca şi doi cunoscuţi făgărăşeni ai acestuia, intrară apoi într-o biserică de rit oriental, aşezată în mijlocul unei grădini-cimitir şi zidită de principele român Constantin Brâncoveanu, în vremea când ducatul Făgăraşului aparţinea Valahiei.

Admirară picturile de mare artă ale meşterului Radu, zugravul brâncovenesc, cu motive biblice rareori tratate de iconografii ortodocşi ai vremii.

Tânărul călător francez trăia un entuziasm perpetuu în faţa frumuseţii peisajului liniştit, surâzător, dominat de Alpii carpatini, în admiraţia costumelor ţărăneşti

întâlnite-n drum. Îl impresiona prezenţa permanentă a românilor, el, care se aştepta să găsească români numai în cele două principate danubiene, Valahia şi Moldavia…

Străbătând pădurile care precedau Braşovul, ajungând în preajma acestui vechi oraş, cu turnuri şi ziduri medievale, el se pregătea sufleteşte să găsească în Valahia aceleaşi peisaje muntoase, calme şi însorite, aceleaşi câmpii bine cultivate, aceleaşi ziduri şi turnuri medievale, dacă nu şi mai bătrâne decât ale Kronstadtului, oraş care, după informaţiile lui Iosif Sterca, fusese întemeiat în 1203.

Cei trei tineri petrecură împreună o seară neuitată în acel important centru comercial, cel mai însemnat între Viena şi Constantinopole. Se despărţiră, îmbrăţişându-se frăţeşte, ca şi cum s-ar fi cunoscut din copilărie

– Eu voi rămâne câteva zile la Braşov. Îndată ce voi ajunge la Bucureşti, te voi căuta… Cunoşti pe cineva acolo? îl întrebă Gulian Pantazi.

– Nu. Voi trage la hanul numit al lui Munuk…

– Ca hotel, este, deocamdată, cel mai bun…

Gaston Parrocel se despărţi de cei doi tineri şi simpatici companioni, plin de frumoase amintiri şi de învăţături.

El îşi notă în carnet aceste câteva rânduri care, în acele momente, i se păruseră o revelaţie:

"Dacă în Franţa nemulţumirile poporului împotriva monarhului, a celor din jurul său, a guvernanţilor sunt numai de ordin social, în imperiul habsburgic, aspiraţiile maselor se împletesc şi cu revendicări naţionale".

Tânărul călător francez coborî pe Valea Prahovei şi ajunse în capitala Valahiei pe o frumoasă înnoptare de septembrie.

În ajun plouase. Văzduhul se răcorise. Frunzişul spălat mirosea a proaspăt. Stele mari atârnau deasupra Bucureştilor.

Păcat de frumuseţea acelui mijloc de septembrie, anotimpul cel mai frumos al ţarii! Călătorul francez nu

putu să-i guste farmecul, fiindcă la bariera Fierăstrău, unde se oprise harabaua, paznicii erau arţăgoşi. Îi scotociră calabalâcul, îi trântiră o amendă usturătoare pentru nişte cămăşi şi haine aflate în geamantane şi, pe deasupra, îi mai luară şi bacşiş ca să nu-l ţină acolo până la ziuă.

Ca s-ajungă la Hanul lui Manuk, ridicat lângă vechea matcă a Dâmboviţei, trebuia să lungească întregul Pod al Mogoşoaiei. Diligenţa, sau cum îi spuneau turcii „harabaua", o luă în goana cailor pe scândurile care acopereau Calea Victoriei de azi. Sub apăsarea roţilor, apa şi noroiul ţâşneau şi stropeau pe trecători. Dar nu se supăra nimeni. Lumea era, se vede, obişnuită cu asemenea neajunsuri. Când vedeau că s-apropie vreo trăsură, oamenii se lipeau de pereţii caselor, ca să fie împroşcaţi mai puţin. Şedeau răstigniţi de ziduri, cu ochii rugători, cu un zâmbet umilit pe buze, parcă cerându-şi iertare boierilor şi coconetului din droşti că le-au încurcat drumul. Caretele se întâlneau cu care şi landouri, se ciocneau, îşi amestecau roţile; surugiul zbiera, înjura şi se răzbuna pe cai plesnindu-i cu biciul, apoi trecea mai departe. Toate aceste echipaje se vesteau urechilor prin plesnete de bici şi sudalme, iar ochilor prin cele două bobiţe de lumină ale felinarelor cu lumânări de seu.

Gaston Parrocel, fără să-şi închipuie că sub acelaşi acoperiş se afla şi unchiul său, venit de câteva zile din Moldova, trase la hanul cel mai vestit al târgului, clădit cu patruzeci de ani în urmă de către bogătaşul armean Manuk Simion, pe locul vechiului palat domnesc al lui Mircea Vodă Ciobanul.

Dimineaţa, Gaston se pomeni că-i bate cineva la uşă: era Henri Parrocel. Bătrânul înştiinţase pe hangiu că va sosi în curând un tânăr franţuz, nepotul dumisale; fusese înştiinţat în zori că „musiul" sosise şi-acuma iată-l, nerăbdător, în odaia băiatului. Îmbrăţişări calde, râsete… lacrimi de bucurie. Flăcăul crescuse. Sta în faţa unchiului

surâzător, înalt şi frumos, plin de bărbăţie şi, totuşi, gingaş ca o domnişoară. Obişnuit cu oamenii aspri din Moldo-Valahia, pierzindu-şi el însuşi vechea politeţe moştenită, felul catifelat de a vorbi şi de a se purta al occidentalilor, Henri Parrocel era fermecat de înfăţişarea cuceritoare a lui Gaston. Înalt, subţire, cu pârul lung, ondulat, cu o bărbuţă blond-castanie, încadrându-i faţa palidă, urmaşul pictorilor din vremea lui Ludovic al XIV-lea avea înfăţişarea unui Alfred de Musset, tânăr.

Unchiul şi nepotul nu-şi mai luau ochii unul de la celălalt. Amândoi erau din cale afară de emoţionaţi. Gaston fiindcă-şi revăzuse, în singurătatea străinătăţii, unchiul, care-i ţinea loc de tată, iar Henri, mai emoţionat decât el, fiindcă nu se mai simţea singur şi străin. Sângele familiei şi glasul patriei depărtate fremătau colea, în făptura tinerească a nepotului; toate legăturile, toate amintirile, toate visurile de viitor îl copleşeau. Bătrânul Vântură Lume îşi făurea un amurg liniştit, după o viaţă de zbucium, o împăcare cu destinul. El îşi vedea asfinţitul în apoteoza unei căsătorii care va uni ţara maternă cu ţara lui adoptivă, două patrii pe care le iubea deopotrivă.

Soldatul de odinioară, medicul, profesorul, negustorul, preceptorul, guvernorul, administratorul de moşie, se simţea acum slab ca o femeie, ca un copil. Uitase de mult ce este înduioşarea, aleanul, lacrimile. Căzuse într-un jilţ, îşi acoperise faţa cu palmele şi plângea de fericire, cu trupul tot zguduit. Apoi se potoli. Se uită lung la Gaston, zâmbindu-i printre lacrimi, parcă cerându-şi iertare, ca un ştrengar prins cu vreo năzdrăvănie. Gaston îl bătu pe umeri. Începură să râdă amândoi.

Unchiul râdea violent, hohotind, din nevoia de a plânge.

Ca orice om tânăr, nepotul era mai puţin înduioşat Avea înaintea lui viitorul, şi viitorul nu-ţi dă răgaz să-ţi pierzi vremea cu melancoliile trecutului, cu orice fel de

melancolie. Făptura lui puternică îşi cerea dreptul la viaţa imediată.

Unchiul Henri începu să-i vorbească de buna primire pe care o pregăteau lui Gaston francezii din Bucureşti, de invitaţia lui Arkip Rosetti, de pitorescul patriarhal al vieţii moldoveneşti, de vânătorile care îl aşteptau în Carpaţii împăduriţi. De Muşa nu-i spuse niciun cuvânt. Va fi marea surpriză a Drăgoşeştilor, încununarea acestei călătorii.

Dar Gaston nu se lăsa furat nici de perspectivele viitorului apropiat. Prezentul îi bătea imperios la poartă. Prezentul imediat.

– Unchiule, ştii că nu m-am schimbat de câteva zile, iar oamenii din hanul ăsta s-au uitat lung la mine când le-am cerut să-mi pregătească o baie.

– Nu e nimic. Te duc eu în altă parte!

Şi o luară amândoi spre mahalaua sărăcăcioasă a Lipscanilor. Ajunseră în faţa unui fel de turn scund, o casă fără uşi şi fără ferestre, cu vârful ţuguiat ca un stup. Unchiul ridică un chepeng şi începură să coboare. O treaptă, două, trei, opt. Pătrunseră într-o încăpere rotundă, podită cu marmură albă şi căptuşită cu marmură roză şi albastră. Jur împrejur ocolea un divan pe care dormeau cei ce se îmbăiaseră. O mare linişte domnea în încăpere; lumina zilei abia se strecura prin cele treizeci de geamuri înfipte în cercul bolţii, susţinută de opt stâlpi de piatră. Din fiecare stâlp, curgea, din opt cişmele, apă călduţă, caldă, fierbinte.

Henri Parrocel, care mai fusese pe acolo, bătu din palme. Ca din pământ răsări un omuleţ bărbos şi lat în spate, care se închină până la pământ, într-un umil „salamalek”. La rândul său, piticul bătu şi el din palme. Doi băieşi se iviră, doi vlăjgani tineri, cu pielea uscată de-atâta abur. Se repeziră amândoi la musafiri, îi luară de gât ca nişte tâlhari şi începură să-i dezbrace la repezeală. Gaston nu ştia ce să creadă, înlemnise. Băieşii

lucrau zdravăn. Cât ai clipi din ochi, unchiul şi nepotul rămaseră în pielea goală.

Cei doi vlăjgani le înconjurară mijlocul cu câte un cearşaf, îi încălţară cu papuci de lemn, le înfăşurară capul într-un turban şi-i trecură într-o odăiţă cu aburi căldicei, apoi în alta mai măricică, unde apa fierbinte înălţa aburi şi mai calzi. Apoi îi repeziră în a patra încăpere, încinsă ca un cuptor. Gaston simţi că se înăbuşă. Capul îi vâjiia. Picioarele i se muiară Cât pe-aci să leşine. Dar se ţinu bine. Se uita împrejur. Se aflau într-o sală mai mare decât celelalte, o sală cu bănci de scânduri, trepte suprapuse în amfiteatru până-n tavan, pe care şedeau oameni nemişcaţi, cu faţa strălucitoare de mulţumire. Se uitau surâzători la noii veniţi.

În mijlocul acestei săli era un bazin alimentat de opt cişmele cu ţeava de alamă.

Gaston întră în apa bazinului, dar se trase repede afară: picioarele i se roşiseră ca racul fiert,

– Ce caut eu în iadul ăsta? Se întreba bietul parizian, care nu pomenise baie turcească la Paris şi nici n-auzise de aşa ceva. Dar idioţii ăştia ce stau aşa? se mai întreba el uitându-se la oamenii înşiraţi pe bănci, plini de fericire, de parc-ar fi fost mângâiaţi de zefirii paradisului, nu clocotiţi în pâcla fierbinte a lui Belzebuth. Ce plăcere or fi găsind ăştia, unchiule?

Henri Parrocel nu-i răspunse nimic. Zâmbea. Încercase şi el, la prima baie, aceleaşi nedumeriri şi aştepta beatitudinea finalului. Neînduplecaţii gealaţi de adineauri intrară cu câte un lighean în mână fiecare şi se apropiară de victime. Făcură clăbuci cu un săpun care mirosea a trandafiri, puseră mâna pe nefericiţii musafiri, îi întinseră pe câte o masă de marmură şi începură să-i frece, să-i plămădească, să-i frământe ca pe un aluat, întinzându-le mădularele parcă să le scoată din încheieturi. Îi ridicau şi-i lăsau, îi răsuceau şi trăgeau de ei de parcă bieţii oameni ar fi fost de gumă. Gaston nu mai avea nicio

putere să se împotrivească.

Se resemnase. Părea că spune:

"Mi-a sosit ziua cea de-apoi... Cel-de-sus să aibă grijă de sufletul meu! Faceţi ce vreţi, sunt în mâna voastră... ştiu că n-am să mai ies de aici... Dracul m-a pus să viu la Bucureşti? Asemenea barbarie n-ar fi permisă la Paris!".

După ce-l întinseră iar, după ce îl suciră şi-l frecară de-i trosneau oasele, cei doi băieşi începură să-şi arunce unul altuia clienţii ca pe o momâie. Întorcându-i când pe faţă, când pe dos, trăgându-i de mâini şi de picioare, zgâlţâindu-le şira spinării, să le-o frângă.

În vreme re unchiul sau era spălat la cap, Gaston se pomeni că unul din vlăjgani începe să-i râcâie tălpile cu o piatră de gresie. Apoi îi frecară scăfârlia cu săpun, îi aruncătură-n ochi câteva găleţi cu apă, trecându-l apoi în bazinul unde se fripsese adineauri şi care, acum, parcă nu mai era atât de fierbinte. Îl scoaseră din apă, îl răcoriră cu alte găleţi, îl uscară cu cearşafuri calde, îi încinseră iarăşi capul cu turbanul, îi puseră opinci de lemn în picioare şi pestelca pe şolduri şi-l duseră în cea dinţii încăpere, aceea cu divan de-a lungul pereţilor rotunzi. Acum veni un al treilea vlăjgan şi-l frecă, şi-l parfumă cu apă de trandafiri, şi-l înfăşură bine cu pleduri de lână.

Iată şi pe omuleţul bărbos, cu umeri laţi. Purta o tavă: o chesea de dulceaţă, o carafa aburită de rece ce era apa, două pahare de băut, un alt pahar cu linguriţe, al patrulea pentru pus linguriţele după ce-au fost folosite.

Cu tot felul de plecăciuni, le întinse tava, poftindu-i să guste din pelteaua de coacăze, dulce şi parfumată. Băură la repezeală, unul după altul, câteva pahare de apă, apoi se întinseră şi adormiră ca nişte prunci scăldaţi, cum spune românul.

Dormiră ei ca la un ceas, şi după un ceas gnomul îi trezi, îmbiindu-i cu două ciubuce.

– Ce zici? întrebă, surâzând, unchiul, care mai trecuse

de câteva ori prin aceste încercări şi, asemenea nepotului, fusese revoltat la început, ca să se simtă într-al noulea cer în momentul ciubucului: paradisul lui Mohamed, după aburii infernului.

– Niciodată nu m-am simţit mai sprinten, mai vioi, răspunse Gaston cu entuziasm. Obosit de drum, după o călătorie atât de lungă, nu mi se putea oferi ceva mai delicios… Dar dulceaţa? Dar apa? Niciodată n-am apreciat atâta savoarea acestei licori minunate. Se vede că sudaţia abundentă şi pasta aceea dulce şi parfumată – dulceaţa, de la doulce, vechi cuvânt franţuzesc – mi-au făcut sete şi am băut cu atâta poftă.

– E şi calitatea apei. Nicăieri, răspunse unchiul, nu găseşti alta la fel. Vine din râul Dâmboviţa, cel care trece la spatele hotelului nostru. Există şi un proverb: „Dâmboviţă, apă dulce, cine-o bea nu se mai duce!!”

– Să mai venim aici, unchiule, să mai venim! Ce păcat că nu s-a gândit cineva să introducă şi la noi felul acesta de baie! Cred că ar năvăli tot Parisul…

– Până la urmă, cred că o să aveţi şi acolo baie turcească! încheie unchiul, fericit că Gaston începe să se obişnuiască, să găsească plăcută viaţa Bucureştilor.

Apoi, ca orice bun francez, care preţuieşte, valorifică toate în bani, adaugă:

– Ştii cât costă, de persoană, toată afacerea asta? Un „sfanţ”! Cu duşuri, cu masaj, cu aburi, cu săpun de trandafiri, cu dulceaţă, cu ciubuc cu tot, un sfanţ, adică mai puţin de un franc al nostru… Şaptesprezece gologani de cinci centime, optzeci şi cinci de centime!

CAPITOLUL IV

Cu toate insistenţele familiilor franceze stabilite la Bucureşti, Gaston Parrocel nu părăsi Hanul lui Manuk. Se simţea mai liber acolo decât în casa vreunui particular. Ş-

apoi n-ar fi vrut nici el să stânjenească pe amabilii amfitrioni. Nu ştia cât îşi va prelungi şederea la Bucureşti, nu voia să mai încurce lumea.

În schimb, primea cu plăcere invitaţiile la masa ale compatrioţilor săi şi ale bogătaşilor bucureşteni.

Contactul cu această lume ospitalieră, casele înecate în grădini – tot oraşul era o grădină uriaşă –, mesele, dansurile, plimbările în caretă la Băneasa şi la Colentina, soarelele, petreceri cu dans şi joc de cărţi, cu tot felul de gustări, lume amestecată, bătrâni îmbrăcaţi în giubele şi anterie, junime care urma moda europeană, tot defileul acesta pitoresc de generaţii, costume şi preocupări era foarte plăcut tânărului francez, fermecat de amabilitatea fără pereche a unor oameni vestiţi prin generozitatea cu care primeau pe oaspeţii străini.

Dulcea viaţă patriarhal-orientală cucerea, copleşea pe tânărul parizian, începea să-l moleşească. Oboseala unui drum de câteva săptămâni prin ţări unde nu era decât un călător străin, un număr de hotel, un voiajor ca oricare altul, grijile copilului orfan, ale adolescentului fără situaţie, nesiguranţa prezentului, întrebările viitorului, frământarea cotidiană în acel Paris neîndurat pentru omul sărac –, toate acestea erau răscumpărate din plin de huzurul, calda atmosferă de prietenie şi admiraţie, care-l înconjurau, desfătările care-l solicitau.

După miraculoasa baie din mahalaua Lipscanilor, iată şi mesele îmbelşugate, care, asemenea masajului şi aburilor din infernul transformat în paradis, i se păreau greu de suportat la început. Curând, însă, le-a prins gustul. Erau de o abundenţă şi o savoare pe care nu şi-ar fi putut-o închipui.

Aceste bunătăţi începeau cu ceaiul matinal, cu mierea şi caimacul gros, cu deliciosul cafai? – amestec de cremă, nuci pisate şi firicele de pastă coaptă, stropite cu sirop de trandafiri.

Iată şi masa prânzului şi cinele prelungite până târziu,

ceasuri "ntregi, începute cu ciorbe grase şi ardeiate, ciorbe de curcă tânără sau de găină bătrână, şi continuate cu sarmale din carne de porc şi de gâscă, mâncare de curcan îndopat cu castane şi fiert în caise uscate, acele frigărui de berbec presărate cu cimbru, numite „chebap", „locmalele" (sărmăluţe-n foi de viţă cu iaurt), purceii de lapte, pilafurile de prepeliţă, mielul la cuptor sau la frigare, iepurele gătit cu măsline şi arpagic, spinarea de iepure împănată cu slănină şi usturoi, înecată în smântâna cu ciuperci, bobocul de raţă pe varză călită, tuslamalele, piftiile, ardeii umpluţi, musacaua, mititeii munteneşti şi pârjoalele moldoveneşti, curelele, fleicile şi muşchiul de vacă la grătar, puii fripţi cu mujdei şi, toate, ca să li se mai topească grăsimile, ajutate de murături în oţet şi saramură: gogonele, gogoşari şi castraveciori.

– „Mujdei”, dragul meu Gaston, e un cuvânt de origine franceză, „mousse d’ail”, spumă de usturoi. În limba românească sunt destule cuvinte împrumutate de la noi şi transformate în aşa fel că par scoase dintr-un autentic şi vechi vocabular moldo-valah: din „Dame-Jeanne" au făcut „damigeană", din „descente de lit" – „săndulie" din „pain d’Espagne" – „pandişpan", din „couverture „— . „coviltir” şi aşa mai departe. Când vei veni la Drăgoşeşti, am să-ţi arăt o colecţie întreagă de asemenea cuvinte.

– Curios! răspunse Gaston muind în mujdei un picior de pui bine rumenit.

După acest pui veniră tăvi cu tot felul de plăcinte: de carne, de mere şi brânzoaice, apoi prăjituri tăvălite în miere şi sirop: baclavale, sarailii; peltea de gutui; pistil de caise; torte cu fisticuri; acadele; curmale, smochine, felii de portocale înfipte într-un beţişor şi învelite într-o pojghiţa de zahăr ars; dulceţuri de afine, de trandafiri, de prunc, de chitră, de vişine; şerbeturi de lămâie şi de zmeură şi tot felul de alte zaharicale, pregătite cu alt meşteşug de fiecare gospodină, cu ajutorul ţigăncilor-

bucatărese. Şi toate aceste bunătăţi erau udate cu rachiuri, cu votcă polonezească şi cu pelinuri; vinuri şi alte băuturi, mai tari şi mai blânde, mai dulci şi mai amărui; ţuică la. început şi mastică pe la urmă...

În zilele de post, ce de mai pescării! Crap la proţap, lacherdă, scrumbii afumate, ţâri, caracatiţă, monatârci! Ce de mai icre negre de morun, de nisetru şi de păstrugă; icre roşii de ştiucă; icre uscate de chefal, numite tarama; icre de crap bătute cu untdelemn, ceapă, lămâie şi piper; melci fierţi cu hrean; scordolea de raci, apoi măsline umplute; pătlăgele vinete înecate în untdelemn şi numite iaman-baildî; mazăre bătută cu ulei, fasole în ciorbă, fasole sleită, varză murată stropită cu boia de ardei; ghiveci călugăresc, cu bame şi cartofi; ardei graşi umpluţi cu orez şi midii tot cu orez umplute şi câte şi mai câte.

– Majoritatea acestor mâncăruri vin de la turci. În Moldova vei mânca lucruri tot atât de bune, poate mai fine: bucătărie rusească... îşi informă Henri Parrocel nepotul.

Ca orice moldovean, născut sau făcut, guvernorul duduiţei Muşa nu pierdea ocazia să arate superioritatea celor de mai sus de Milcov faţă de oamenii din câmpia Dunării.

Era fericit bătrânul să-şi vadă nepotul răsfăţat de toată lumea. Era fericit să-l vadă frumos, inteligent şi amabil, prevenitor, cuceritor, poftit pretutindeni.

Gaston era inalt şi zvelt. Jacheta albastră, strânsă pe talie jiletca de atlas sidefat sau de catifea purpurie, cravata petrecută în jurul gâtului, pantalonii de culoarea oului de raţă, pantoful ascuţii, dantelele mânecilor – care nu se mai purtau la Paris –, toate acestea îi veneau de minune, deşi nu erau nou-nouţe. Parul, blond-castaniu, era adus într-o undă buclată pornind de la cărarea din partea dreaptă a capului şi culcându-se la stânga frunţii senine; mustăcioara şi bărbuţa tânărului înconjurau o

gură frumos arcuita. Era cu vreo zece, cincisprezece ani mai tânăr decât Alfred de Musset, poetul la modă, cu faţa fragedă, neatinsă de uzura anilor şi a nopţilor nedormite, aşa cum arăta la acea epocă autorul „Nopţilor”

Henri Parrocel îşi însoţea nepotul pretutindeni. La un moment dat, îşi dete seama că Gaston nu era destul de elegant pentru un trimis al guvernului regal din Franţa. N-avea decât două rânduri de haine şi acelea cam ofilite. Îl duse, deci, pe-a sa cheltuială, la Nachmias Ghinsberg, croitorul la modă, cel care îmbrăca pe consulii străini şi pe boiernaşii bucureşteni şi-i porunci să-i facă, la repezeală, câteva rânduri de haine, de toate boiurile, din materialul cel mai fin. Voia să-l vadă cât mai strălucitor pe scumpul său Gaston, nu atât pentru protipendada valahă, cât pentru aceea a Iaşilor, şi în special pentru domniţa de la Drăgoşeşti. Prestigiul Parisului cerea ca parizianul rătăcit în codrii Moldovei să fie un model de eleganţă, ceva ce nu s-a mai văzut pe aceste meleaguri.

Un francez nu putea fi decât marchiz sau viconte, cavaler şi spadasin, ca în romanele lui Alexandre Dumas, atât de citite de oamenii subţiri şi de coconet; parizianul nostru va fi şi el diplomat. Poet, erou romantic, regalist, revoluţionar, bourbon, republican, bonapartist, şi imperialist, şi orleanist, dacă nu toate la un loc, cel puţin două-trei.

Unchiul îi dădea şi bani din belşug: ludovici, napoleoni şi galbeni imperiali, pe care Gaston îi ţinea în pungi împletite, dăruite de doamnele tinere şi domnişoarele din elită, şi-i vântura cu dărnicie de nabab. Viaţa era dulce şi nu cerea decât să fie trăită.

Visul ţinea de vreo trei săptămâni şi ameninţa să se prelungească. Dar *oncle* Henri începea să fie nerăbdăto.r Nu-şi aducea nepotul tocmai de pe malurile Senei ca să-l vadă fermecat de Dâmboviţa, apă dulce. Domnul administrator avea treabă acasă, la Drăgoşeşti. Îi era frică să nu-şi vadă rubedenia îndrăgostită de vreo

nostimă bucureşteancă, şi atunci adio planuri matrimoniale, adio mult visata înrudire! Şi-apoi Gaston însuşi se săturase de atâtea petreceri, ospeţe în saloanele cele mai de vază şi primiri în toate casele înstărite. Fusese în audienţă la prinţul domnitor George Bibescu, la înalţii dregători ai ţării, îşi terminase misiunea pe lângă consulul Franţei. Acum trebuia să se pună pe treabă…

Gazetarul, oratorul, luptătorul politic şi social de mâine se trezi în el cu violenţă. Voia să cunoască realităţile Munteniei, viaţa celor mulţi, părerile şi activitatea intelectualilor, tineri şi bătrâni, care simpatizau cu mişcările generoase ce-şi făceau drum în occidentul Europei.

În afară de delegaţiile oficiale emanate de la Ministerul de Externe al regelui Louis-Philippe, Gaston Parrocel adusese şi câteva scrisori confidenţiale trimise fruntaşilor progresişti români de către poetul Lamartine, unul dintre conducătorii societăţii secrete care pregătea revoluţia.

Lamartine avea legături cu exilaţii de la Paris, era în curent cu stările din Moldo-Valahia.

Tot aşa şi Victor Hugo, care fusese vizitat de Eliade Rudulescu şi ştia ce se petrece în depărtatele ţări surori de la gurile Dunării.

Recomandaţia lui Lamartine deschise lui Gaston Parrocel casa lui Costache Rosetti, unde se adunau conspiratorii, viitorul comitet revoluţionar, compus din fraţii Golescu, Ion Ghica, maiorul Voinescu şi Rosetti însuşi. Tânărul francez începu să cunoască o altă lume decât aceea a îmbuibaţilor bucureşteni, în mijlocul cărora petrecuse trei săptămâni. Era purtat acum prin mahalale, prin satele din jurul capitalei şi izbuti să-şi dea seama, astfel, de sărăcia, de întunericul şi bolile care copleşeau biata ţară valahă.

Îl cutremura priveliştea mohorâtă a uliţelor, cu noroiul gros de-o palmă, în zilele ploioase, cu valurile de praf,

când se încingea pământul şi cerul; gardurile căzute, smulse; cocioabele dărăpănate; vitele slabe; copiii zdrenţăroşi; jigodiile uscate ce rătăceau pe maidane ca nişte dezgropaţi. Alta părea cetatea ciobanului Bucur privită de sus, din dealul Mitropoliei, marea aceea de verdeaţă, din care se iveau turnurile albe ale mulţimilor de biserici clopotind lin, înălţând spre cer un imn de preamărire şi de slava.

Grădini peste grădini, până-n zare, case, conace, palate, mori şi poduri de lemn peste apa Dâmboviţei. Întorcând capul spre depărtarea Giurgiului, iată profilul celei mai mari biserici din Muntenia, monastirea Văcăreştilor, cu turlele-i înalte, împrejmuită, înecată şi ea în verdeaţă.

Iar colea, în vale, chiliile călugărilor arhiepiscopali şi viile, nesfârşitele vii cu vestitul vin de Bucureşti.

Apoi deajul Filaretului, cu stejarii şi mestecenii bătrâni, sub cerul nespus de azuriu, în lumina călduţă a începutului de toamnă, cât era de frumos peisajul acesta patriarhal, dominat de colina mitropoliei! Ce ţară bogată, liniştită, ce fericită tară! Şi, totuşi, ce prăpastie între cele două lumi!

Nu-i venea să creadă tânărului francez că pot trăi, într-o vecinătate atât de strânsă, în acelaşi timp, două clase de oameni atât de deosebite Ceaunul cu mămăligă mucegăită al târgoveţilor mărginaşi şi al ţăranilor îi aducea aminte procesiunea infinita a tăvilor cu raţe şi curcani fripţi, baclavalele din care se înfruptase el însuşi de atâtea ori, movilele de mâncări alese, cărora oaspeţii nu le puteau veni de hac şi pe care gospodinele le zvârleau clinilor.

Câinii...

Oraşul era plin. Haite flămânde, care lătrau şi urlau în pustietatea nopţii, întrecând zumzetul cobzelor şi ţipetele clarinetelor.

Câinii şi cerşetorii. Coaste uscate, ochi rugători,

mârâituri pe la colţuri, la răspântii, La uşa bogaţilor

(Urmare în numărul viitor)

Ca răspuns la nenumăratele scrisori ale cititorilor care ne-au exprimat dorinţa de a apărea mai des, începînd de la 1 Martie 1957, fasciculele colecţiei noastre apar la fiecare zece zile, 1, 10 şi 20 ale lunii.

Abonamentele la revista „Ştiinţă şi Tehnică" şi la colecţia de „Povestiri ştiinţifico-fantastice" se primesc pînă cel mai tîrziu în ziua de 23 a lunii, cu deservire în a doua lună următoare.

Abonamentele se primesc de către difuzorii de presă din întreprinderi, instituţii şi de la sate, secţiile de difuzare a presei, precum şi de către factorii şi oficiile poştale.

Preţul abonamentelor la colecţie:

3 luni . . . . . . 9 lei
6 luni . . . . . . 18 lei
1 an . . . . 36 lei

APARE DE TREI ORI PE LUNĂ - PREŢUL 1 LEU